

אחדות

XXX. ÉVFOLYAM, 129. SZÁM • 2020. ÁPRILIS • 500 Ft
5780. NISZÁN • ניסן תש"פ • ב"ה

egység

ירחון יהדות הונגריה

MAGYAR ZSIDÓK LAPJA • EGYSÉGES MAGYARORSZÁGI IZRAELITA HITKÖZSÉG

ZSIDÓ ÉLET A KARATÉNBAN

MINEK NEVEZZELEK?

Névadás a zsidó hagyományban

ESKÜVŐ A TEMETŐBEN

Egy különös zsidó szokás járványűzésre

KEDVES OLVASÓ!

Szeretem elképzelni, mi történik ön körül, amikor először lapozza föl a frissen megjelent *Egység* újságot. Általában onnantól, hogy az éppen készülő lapszámhoz írom az előljáróba szánt gondolataimat, odáig, hogy ön kézbe veszi és elolvassa az újságot, eltelik pár hét. Ám nagyjából tudom, hogy mi lesz akkor, amikor otthon, a zsinagógában vagy éppen egy kávézóban belelapoz az újságba, tudom, milyen ünnepet hagyunk épp el vagy milyen érdeklődésre számot tartó események várhatóak hamarosan. El tudom képzelni, milyen lesz majd jó eséllyel az időjárás, hogy áll majd a tanév, vagyis többé kevésbé „be tudom lőni”, milyen világ veszi önt körül, amikor gondolataimmal beköszönök a napjaiba.

Ezt a főszerkesztői cikket most mondhatni vakon repülve írom, a koronavírus miatti izoláció ötödik hetében. Nem tudom, milyen körülmények vesznek majd körül bennünket, amikor kézbe veszi a lapot – már ha kézbe veszi és nem online felületen olvassa, amire nagy az esély, de persze ebben sem lehetek biztos. Egy dolgot remélek, mégpedig azt, hogy akárhogy is jutnak el a szavaim önhöz, mind egészségesek vagyunk és szereteteinkkel együtt biztonságban vészeli át a járványt.

Az eddigi életünket, a „holnap majd megbeszéljük személyesen” életet, a „most nincs kedvem elintézni, majd máskor” életet, az „ugyan már, ráér a jövő héten” életet egy csapásra megváltoztatta ez a szurreális középkorias-hidegháborús keverék hangulatú világjárvány, mely otthonainkba parancsolt minket, kétméteres közökre tagolta tömegeinket és megtanította nekünk, hogy fogalmunk sincs róla, mit hoz a holnap. Mindaz, amit normalitásként éltünk, megszűnt, és hiába várjuk, hogy egy nap minden a régi lesz, tudható, hogy újféle élet alakul körülöttnk.

Ha vallásos zsidók beszélgetését hallgatjuk, gyakran megüthetik a fülünket olyan kifejezések, mint az *Im jirce Hásém* vagy a *Beezrát Hásém*. Ezek a mondatok mindig valamilyen jövőbeni esemény kapcsán hangzanak el, például, hogy Motl jövő héten érkezik haza, *im jirce Hásém* – Isten akaratával vagy hogy Rivka néni mütéte jövő héten lesz, *Beezrát Hásém* – Isten segítségével. Ezek az odaszúrt kis megjegyzések jelzik azt az egész életünket átható alapeszmét, hogy az Örökkévaló kezében van minden, és csak az ő akaratából, az ő segítségével következhetnek be a jövőbeni események. A járvány látszólag ezt a szemléletet honosította meg a széles társadalomban is, hiszen feketén-fehéren megmutatta, akármit tervezünk, akármire törekszünk, akárhogy vágyakozunk, a végső döntést nem mi hozzuk meg a jövőnkkel illetően. Ugyanakkor nem szabad a kétféle látásmódot összerosnunk. Az egyiket ugyanis a szorongás, a bizonytalanság és a jövőtől való félelem mozgatja, míg a másikat a Jóistenbe vetett tökéletes hit és az ő döntéseinek elfogadása.

Akármilyen nehéznek is tűnik, próbáljuk meg megvalósítani ezt a paradigmaváltást és szorongásunkat megnyugvássá, bizonytalanságunkat hitté, a jövőtől való félelmünket pedig a sorsunkkal való megbékéléssé formálni, és így egyszer bizalommal tehetjük majd meg azt a kétségkívül nehéz, ám szükséges lépést, amely visszavezet bennünket egy újjáformálódott normalitásba.

Steiner Zsófia
főszerkesztő

Előfizetés:

www.fizetes.zsido.com

Újságunk korábbi lapszámait a
www.zsido.com/egység
oldalon találja meg elektronikus formában.

További információért hívja
a **06 1 268 0183**-as telefonszámot.

BORÍTÓ

Harry McCormick:
Lieberow rabbi
családja

egység MAGAZIN

Kiadja a Chábád Lubavits –
Zsidó Nevelési és Oktatási Alapítvány
Achdut magazine is published
by Chabad-Lubavitch
The Jewish Heritage Center of Hungary

1052 Budapest, Károlyi krt. 20.
Telefon/fax: (+36-1) 268-0183
E-mail: egység@zsido.com
Internet: www.zsido.com

FELELŐS KIADÓ:
Oberlander Báruich rabbi

FŐSZERKESZTŐ: Steiner Zsófia

FŐSZERKESZTŐ-HELYETTES: Cseh Viktor

ROVATVEZETŐK: Dénes Anna,
Cseh Viktor, Golubovics Martina

OLVASÓSZERKESZTŐ: Molnár Zsófia

TERVEZŐ-SZERKESZTŐ: Juhász Valéria

ISSN 1217-3223 (nyomtatott)
ISSN 1588-3223 (on-line)

A kiadvány szent szövegek részleteit
és magyarázatait tartalmazza.
Kérjük, ne dobja el!

JÁRVÁNY-ÜZEMMÓDRA
ÁLLT ÁT AZ EMIH
„Annak érdekében
azonban, hogy a zsidó élet
mindennapi szükségletei
biztosítva legyenek,
az EMIH minden szervezete
rekord gyorsasággal
és hatékonysággal
alakította ki
új működési rendjét.”

20. oldal

Smil Cháná Jonatán Rochel Áron
Saul Dina Eszter Elijáhu Cipora Leib
Támár Eszter Binjámin Májer
Mááján Brucha Jiszráéla Naftali Uriel
Júda Brucha Matitjáhu Mijám Joel
Árje Natán Hádászá Elisa
Gill Chája Perlách Málhá
Chája Numi Tidesz Elke Lea

6. oldal

MINEK NEVEZZELEK?

„A teremtésnek az elnevezés is
része volt. Később ezt a feladatot
Isten az első emberre ruházta....
Ma pedig ránk hárul a feladat,
hogy a világra hozott gyermeknek
nevet adjunk.”

SMÚZ

- 21 A főszerkesztő levele
Isten segítségével, pozitívan
- 41 Hírek

REBBE

- 51 Istenbe vetett hittel
a betegség idején

HOHMECOLÓ

- 61 Minek nevezzelek?
Névadás a zsidó hagyományban
Chana Deutsch írása
- 91 Istár, Jismáél, Alexander
Hogyan kaphattak nem-zsidó
nevet a talmudi bölcsek?

JIDDISKÁJT

- 101 Köztetek és újszülöttek
névadása
Az elnevezés háláchái
Oberlander Báruich rabbi írása
- 141 Esküvő a temetőben
Egy különös zsidó szokás
járványüzésre
Czingel Szilvia írása

14. oldal

ESKÜVŐ A TEMETŐBEN

„Huszon tífuszi járvány pusztított
1927-ben. A helyi lakosok úgy
döntöttek, hogy egy különleges
eseményt tartanak, hogy meg-
védjék a lakosságot a még több
áldozattól.”

KILE

- 171 Múzeumlátogatás
a karantén idején
Virtuális túra a National Museum of
American Jewish History
kiállítás termeiben
Ausztrics Andrea írása
- 201 Járvány-üzemmódrá
állt át az EMIH
- 221 A vírus elszigetel, de egyben
össze is hoz
Naftali és Chana Deutsch írása
- 261 A „Bíró Dániel” negyed
évszázada
Az ortodox kórház történetéből

MISPÓHE

- 301 Bezárva a konyhába:
mit főzzünk a gyerekekkel?

ÉCESZGÉBER

- 321 Zsidó élet a karanténban
Megyeri András Jonatán írása
- 341 Hogyan menekült meg Méir
Slomó rabbi a tífusztól? – mese

MEGJELENTÉK AZ ELSŐ RABBINIKUS MŰVEK A KORONAVÍRUSRÓL

Ezekben a különleges napokban, amikor az egész életünket felfordította a koronavírus-járvány, megint tanúi lehetünk annak, hogy mennyire dinamikusan reagál a háláchá (zsidó jog) az adott kor kihívásaira. Sok különleges kérdés merült fel rövid idő alatt, amire egy-két oldalas rabbinikus válaszok

láttak napvilágot. Peszách előtt, vagyis kevesebb mint egy hónappal a vírus világjárvánnyá fejlődése után, már több könyv is megjelent, melyekben a szerzők a járvánnyal kapcsolatos *sájlé* kérdésekkel foglalkoznak.

Ami különleges ezekben a kérdésekben és válaszokban az az, hogy olyan problémákat tárgyalnak, melyekkel soha nem foglalkozott a háláchá. Ezért is figyelemre méltó, hogy milyen hamar irodalma lett a témának. Peszách előtt hat új kiadvány jelent meg – egyelőre digitálisan –, melyekből kettő gyűjtemény, amely a korábbi járványok hálácháit gyűjti össze, míg a másik négy önálló, kifejezetten a mostani járvány kapcsán írt mű.

RENDAHAGYÓ KOHANITA ÁLDÁS PESZÁCHKOR A SIRATÓFALNÁL

Bár máskor mozdulni sem lehet a Siratófal előtti téren a Peszách ünnepén szokásos kohanita áldás idején, idén mindössze tízen gyűlhetek össze április 12-én, hogy elmondják a főpapok szent szövegét. Az áldást mondó kohaniták csoportját *Smuel Rabinowitz* rabbi vezette, és közöttük volt *David Melech Friedman* amerikai nagykövét is.

Bár Izraelben betiltották a vírus megfékezése érdekében a minjeneket, a Siratófalnál naponta háromszor összegyűlhet tíz férfi imádkozni. Ezzel a Kotel, a zsidó világ egyik leghalványabb, szabadon látogatható helye egy azon kevés helyek közül a világon, ahol továbbra is törvényesen lehet közösségi imádságot tartani. Ugyancsak különleges engedélyre volt szükség ahhoz, hogy – ha a szokásos tízezrek nélkül is, de – a kohanita áldás idején is elhangozhassék a Siratófalnál.

EURÓPA FŐ KÓSERHÚS-ELLÁTÓJA A CSENGELEI VÁGÓHÍD

A koronavírus-járvány által előidézett helyzetben egyre több európai országban jelentkezett a kóser hús hiányának komoly problémája. Ezért az EMIH április 2-án

jelentette be, hogy több tízezernyi csomag kóser fagyasztott baromfi-hús szállítását indítja meg szerte a kontinensen, ideértve Ausztriát, Franciaországot, Németországot és az Egyesült Királyságot.

Miközben a húsellátás visszaesett, a kereslet megnőtt, hiszen a családok hosszú távú tartalékokról is gondoskodni szeretnének. Csongelén 2017 óta működik kóser vágóhíd az EMIH felügyelete és Reb Oirechman Smuél vezetése alatt. „Hallunk és olvasunk angliai és franciaországi nagy zsidó közösségekben élő testvéreink nehéz helyzetéről. Egész évben ezek a közösségek gondoskodnak a hazai zsidók kóser termékeiről, most viszont mi következünk a sorban, hogy mi segítsünk rajtuk” – nyilatkozta *Köves Szmó* vezető rabbi több külföldi sajtóorgánumnak.

250 EZER SZÉDERESTI CSOMAGOT OSZTOTT SZÉT A CHÁBÁD AMERIKÁBAN

A koronavírus miatt fennálló helyzet miatt idén sokan egyedül, vagy a megszokott lehetőségek nélkül voltak kénytelenek eltölteni Peszách ünnepét.

A Chábád Lubavics Mozgalom – amely évente csaknem 115 országban tart széderesteket, és közel 3,5 millió maceszt oszt szét – idén sem maradt tétlen. A mozgalom önkéntesei 250 ezer széderesti csomagot ajándékoztak csak az Egyesült Államok területén. Magyarországon az EMIH 1000 családhoz juttatott el maceszt az ünnepre és 150 családhoz szállítottak széder-menüt.

A szervezet mindezekén felül egy különleges platformon keresztül igyekezett választ adni azokra az aktuális kérdésekre, amelyek a koronavírus miatt merülnek fel, például, hogy Skype-on keresztül is szabad-e ünnepelni másokkal, mi történik, ha nem jutottunk megfelelő ellátáshoz, és hogyan ünnepeljünk egyedül széder este.

A peszách felkészülést az EMIH a Virtuális Bét Midrás programmal és nyomtatott valamint interneten elérhető tájékoztató anyagokkal segítette.

ISTENBE VETETT HITTEL A BETEGSÉG IDEJÉN

Ezúttal rendhagyó módon egy másik Menáchem Mendel rabbitól, a harmadik lubavicsi rebbétől, más néven a Cemách Cedektől idézünk. Levelét após társának, Slomó Frédesz rabbinak írta 1829-ben. Frédesz rabbit ekkor már súlyos betegség gyötörte, melyből nem épült fel.

„...Azt olvasom levelében, hogy gondolatai gyakran teljes mértékben legyengült egészsége körül forognak, ami nagy fájdalmat okoz nekem. Ha hallgatott volna tanácsomra, messze elkerülte volna az efféle viselkedést és teljes mértékben kitörölte volna elméjéből. Csak bízson az Örökkévalóban, hogy kedvező ítéletet hoz és minden bizonnyal meggyógyul.

Ha állandóan efféle gondolatokkal gyöttri magát, azal kárt tesz önmagában, mind fizikailag – ahogy azt most láthatjuk is –, mind pedig spirituálisan. Az Istenben való bizalom azonban elhárítja az égi vádakat és ítéleteket a feje fölül, ahogy a *Résit Chochmá* könyvben, a *Szeretet kapuja* című rész 12. fejezetében is olvashatjuk: „Aki Istenben bíz, azt körülveszi a kegyesség”. A könyv szerint ez a kegyesség körülveszi az embert, és pajzsként védelmezi az ellene hozott ítéletek ellen, továbbá megóvjá minden evilági szenvedéstől.

Ez a kegyesség az Egy kegyessége, aki az idő felett áll. Ezt „nagy kegyességnek” is hívjuk, mert határok és mérték nélkül ragyog, azaz még egy olyan személyre is, aki egyáltalán érdemli meg, hogy részesüljön belőle.

Az Örökkévalóba vetett bizalom ezen a nagy kegyességen alapszik, mert onnan származik a folyamatos, megszakítás nélküli isteni gondviselés.

Ahogy az írás mondja: „Mert az Ő haragja csak egy pillanat, de az Ő jóakarata egy életre szól”. Minden haragja és ítélete mulandó és pillanatnyi, az isteni kegyesség azonban éltető erő, mely hatalmas jóakarattal táplálkozik, ahogy az *Éc Chájim* könyvben is áll.

Ez különösen így van nagyapám, mesterem és tanítóm magyarázatában (*Igeret Hákodek* 10. fejezet), mely szerint, amikor a jövedelmünk ötödét vagy tizedét meghaladó összeget adományozunk jótékony célra, akkor receptorkat hozunk létre, melyek által e végtelen kegyesség láthatóvá válik a világunkban. Ez alapján a mi nemzedékünkben, a jelenlegi nehézségek közepette, amikor minden bizonnyal mindenki többet adományoz, mint jövedelmének egyötöde, kétségkívül elősegítjük az isteni kegyesség megnyilvánulását, mely határok és mérték nélkül ragyog. Az is bizonyos, hogy ez megsemmisíti az összes, ellenünk szóló ítéletet és vádat.

Ennek oka, hogy e kegyesség mellett nincs helye semmilyen akadálnak vagy gátnak. Ahogyan keresztülárad az égi kamrákon, felülről aláfolyna, kamrából kamrába, nem veszi figyelembe, hogy az az ember, aki felé tart, méltó, avagy méltatlan rá. Hatalmas áradatként ömlik alá, ameddig meg nem érkezik végül fizikai világunkba.

Olyan, mint egy hatalmas, megállíthatatlan folyam. Olyan erős, hogy képtelenség egy vízimalom meghajtására felhasználni.

Továbbá a következőt hallottam nagyapámtól, szent mesteremtől és tanítómtól a papi áldással kapcsolatban. Elmagyarázta, hogy a kohénok áldásukkal felébresztik ezt az isteni kegyességet, és így az gyorsan a fizikai valóságba érkezik. Bölcseink magyarázata szerint az „Ő megáld benneteket” kifejezés azt jelenti, hogy anyagi áldást kapunk Tőle. Más szóval, valóban fizikai javakat, gyermekeket, egészséget és megélhetést.”

KI VOLT AZ ELSŐ MENÁCHEM MENDEL SCHNEERSOHN RABBI?

A Chábád hászidizmus harmadik vezetője a fő műve után Cemách Cedeknek is nevezett Menáchem Mendel Schneersohn rabbi (1789-1866) volt. Mivel édesanyja korán elhunyt, anyai nagyapja, a Chábád mozgalom megalapítója, Sneur Zálmán rabbi vállalta magára nevelését. Unokahúgát, a dinasztia második rebbéjének, Dov Ber rabbinak a lányát vette feleségül, majd három évvel apósa halála után, Sávuoit ünnepén átvette a mozgalom vezetését. Számos fontos jogi, filozófiai és kabbalisztikus mű szerzője volt, és kiadta nagyapja több írását. Az egyre erősödő reformmozgalom elleni küzdelem során több neves kortársával működött együtt, még a hászidizmust ellenző mitnágéd irányzat vezetőivel is szoros kapcsolatot ápolt, ami enyhítette a két mozgalom közötti feszültséget. Sokat tett a cári hadseregbe gyermekként besorozott és gyakran keresztény hitre térített zsidókért, az ún. kantonistákért, s igyekezett gondoskodni fizikai és spirituális szükségleteikről. Hét fia és két lánya született. Halála után a Chábád közösség vezetését legkisebb fia, Smuél rabbi vette át, további négy fia pedig saját hászid udvart alapított. Leghíresebb mondása így szól: „Trácht gut – vet zájn gut”, azaz gondolj jó dolgokra, és akkor minden jól alakul majd.

MINEK NEVEZZELEK?

NÉVADÁS A ZSIDÓ HAGYOMÁNYBAN

A teremtésnek nemcsak a létrehozás, hanem az elnevezés is része volt. Később ezt a feladatot Isten az első emberre ruházta, amikor ő nevezte el az állatokat. Ma pedig ránk, szülőkre hárul a feladat, hogy a világra hozott gyermeknek nevet adjunk. CHANA DEUTSCH ÍRÁSA

A névadás, a dolgok megnevezése a világ egyik alapvető szükséglete. Az isteni teremtés szavakkal zajlott: Isten kimondott valamit, az lett (megteremtődött), és ekkor Isten elnevezte a semmiből létrehozott valamit:

*És mondta Isten: Legyen világosság!
És lett világosság. És látta Isten a világosságot, hogy jó és elválasztotta Isten a világosságot a sötétségtől. És elnevezte Isten a világosságot nappalnak, a sötétséget pedig elnevezte éjjelnek.
(1Mózes 1:3–5.)*

A NÉVADÁS KIVÁLTSÁGA

A teremtésnek nemcsak a létrehozás, hanem az elnevezés is része volt. Később ezt a feladatot Isten az első emberre ruházta, amikor ő nevezte el az állatokat. Ma pedig ránk, szülőkre hárul a feladat, hogy a világra hozott gyermeknek nevet adjunk. Ebben azonban nem maradunk magunkra, a zsidó hagyomány szerint ugyanis a szülők isteni sugallat – héberül ruách hákodes – nyomán adnak nevet gyermekeiknek. A

név személyiségünk részévé válik, hiszen eleve a személyiségünket tükrözi. Ezért tartotta az áldott emlékű lubavicsi Rebbe, Menachem Mendel Schneerson rabbi olyan fontosnak, hogy a szülők zsidó nevet adjanak újszülött gyermekeiknek. „Mint azt bizonyára tudják” – írta a Rebbe egy levelében –, „az egyik erény, melynek érdemében eljött a megváltás Egyiptomból, az volt, hogy a zsidók megtartották a héber neveiket, és nem változtatták meg azokat. Ennek az a jelentősége, hogy a héber névnek jelentése és üzenete van, mely a zsidót Istenhez és az Ő Tórájához köti, ez pedig különösen fontos akkor, amikor a zsidók szétszórásban vannak.” A héber név a Tórához köt minket, és így nemcsak az egyén szintjén fontos, hanem az egész zsidó világ érdemei szempontjából is.

NEVEK CSOPORTJAI

A héber nevek túlnyomó többsége ma is érthető jelentéssel bír. A Tórában sokszor találkozunk azzal

a jelenséggel, hogy az újszülöttek nevét megmagyarázzák, történelmi távlatba helyezik. A legismertebb, névadással, sőt névváltoztatással kapcsolatos tórai történet pedig egy felnőtt férfi átnevezéséről szól:

És mondta [az angyal Jáákovnak]: Bocsáss el engem, mert feljött a hajnal; de ő [Jáákov] mondta: Nem bocsátlak el, hanem ha megáldottál engem. És az mondta neki [az angyal Jáákovnak]: Mi a neved? És ő mondta: Jáákov. És az mondta [az angyal]: Ne Jáákovnak mondassék többé a te neved, hanem Jiszráélnek, mert küzdöttél Istennel, meg embeerekkel és győztél. (1Mózes 32:27–29.)

A ma használatos nevek között vannak teoforikus nevek, vagyis olyanok, melyek Isten nevét tartalmazták: Elisá – Isten megvált, vagy Mátánjá – az Isten ajándéka. Gyakoriak a bibliai nevek, mint például a bibliai királyok nevei: Saul, Dávid, Slomó. Más nevek kívánatos tulajdonságokat fejeznek ki: Tova – jó, Szimchá – öröm vagy a vallásossághoz, spiritualitáshoz kapcsolódnak:

Emuná – hit, Sirá – dal. Megint mások a természetből származnak: Támár – datolya, Mááján – forrás.

Ez utóbbi csoportba tartoznak az állatnevek, melyekkel kapcsolatban érdekes kérdés merül fel: ha a név valóban valamilyen belső tulajdonságot tükröz vagy a szülők bizonyos vágyait fejezi ki a gyermekkel kapcsolatban, hogy lehetséges, hogy a hagyományos nevek között számos nem kóser állat neve is előfordul. A Ráchel (bárány) és a Cvi (szarvas) mellett ugyanis olyanok szerepelnek, mint az Árje (oroszlán), Dov (medve) vagy Ze-év (farkas). Általában igyekszünk, hogy csak jó emberekről nevezzük el gyermekeinket, miért adjuk akkor ragadozó állatok nevét?

A Tánách, a zsidó Biblia több helyen említ állatneveket emberek nevéként. Jáákov a fiainak adott áldásában Náftálit szarvasünöhhöz, Dánt kígyóhoz, Binjámint pedig farkashoz hasonlítja. Ismert a patkány jelentésű Chulda, illetve a méhet jelentő Dvorá prófétanó is. Ezekkel a nevekkel az adott állatok pozitív tulajdonságait emeljük inkább ki, ahogyan a Talmudban is olvassuk, hogy ha isten nem adta volna a Tórárt, akkor is megtanulhattuk volna a hangyától a szorgalmat, a macskától pedig a szerénységet. Vagyis minden állatnak van olyan pozitív tulajdonsága, melyet érdemes megtanulni.

NEVEK EGY CSALÁDON BELÜL

Elterjedt szokás egy nagyszülőről vagy más rokonról elnevezni az újszülöttet, hogy a név fennmaradjon és továbböröklődjön nemzedékről nemzedékre. Askenáz közösségekben, így Magyarországon is, kizárólag olyan ember nevét kaphatja meg a gyermek, aki már nincs az élők sorában. Egyesek arra is odafigyelnek, hogy olyan személy nevét se adják a csecsemőnek, aki annak születése után, de még a körülméltetés/névadás előtt, vagy nagyon fiatalon hunyt el. Ilyenkor változtatással adják a nevet, vagy hasonló jelentésű néven nevezik el az újszülöttet, esetleg azzal emlékeznek meg az elhunyt rokonról, hogy ugyanaz-

TOPLISTA

2019-ben a következő nevek voltak a legnépszerűbbek az izraeli zsidók között. Látható, hogy, bár megjelentek a modern nevek is a listán, a szülők továbbra is többségében a hagyományos nevekből választanak.

FIÚK: Noám, Uri, Iti, Dávid, Jozsef, Áriel, Dániel, Jonátán, Éjtán, Mose

LÁNYOK: Noá, Támár, Sirá, Májá, Jáel, Táljá, Ávigáil, Szará, Ájálá, Cháná

zal a betűvel kezdik a kicsi nevét. A keleti közösségekben azonban éppen azzal tisztelik meg az idős családtagot, hogy róla nevezik el a legifjabbat, mert úgy vélik, hogy ez egy olyan szegula, vagyis valamiféle mágikus hatalommal bíró formula, mely hosszú életet biztosít.

Érdekes, ám nem mindig betartott szokás, hogy a leendő anyóstársak ne legyenek azonos nevűek. Úgy tartják, hogy ez rossz előjel a házasság sikeressége szempontjából. Egy másik, kortárs izraeli jelenség azonban, hogy könnyen lehet, hogy nem az anyóstársak, hanem egyenesen a házastársak viselik ugyanazt a nevet. A héber nevek közül kifejezetten sok uniszex, fiúknak és lányoknak egyaránt adják. Ez különösen az újabb keletű nevekre jellemző, ilyen például a Sáked (mandula) vagy a Tál (harman), de olyan hagyományos nevek, mint Áriel, vagy (inkább szekuláris körökben), Dániel is adhatók mindkét nemnek egyaránt.

NÉVÁLTÓZTATÁS A GYÓGYULÁSÉRT

Előfordulhat, hogy egy súlyos betegnek azt javasolja rabbija, hogy változtassa meg nevét vagy adjon még egy nevet a jelenlegihez, mert ez is elősegítheti gyógyulását. Jellemzően az újabb név is ezt a vágyat fejezi ki. Ilyen lehet például a Refáel név, melynek jelentése: Isten meggyógyít, vagy a Chájim, mely anynyit tesz: élet. Máskor egy-egy betű hozzáadásával változtatják meg a nevet, így lesz Slomitból Sulámit vagy Hilából Tehila. Erre már a Tórában is találunk példát, maga az Örökkévaló ad egy *hé* betűt Ávrám nevéhez, akiből így Ávráám lesz, és vesz el Szarájtól egy *judot*, Szarává átnevezve őt. Ha a névadás után a

beteg felépül, és legalább harminc napon keresztül egészséges marad, egész életében használnia kell az új nevét is, melyet halála után a sírkövén is feltüntetnek, és így említik meg a gyászimákban is. Ha azonban a gyógyulás reményében adott új név sem segít, és a beteg életét veszti, akkor nem használják az új nevet a későbbiekben.

A rabbik felhívják a figyelmet arra, hogy a megismételt névadás komoly dolog, megfelelő tudást és körültekintést igényel. Továbbá kizárólag súlyos betegség esetén merülhet fel ennek lehetősége, vagy más problémák, például meddség miatt, illetve akkor, ha a szülők – bölcseink tilalma ellenére – egy gonosz emberről nevezték el gyermeküket, ő pedig változtatni szeretne ezen. (Ez utóbbi eset jellemző példája a szekuláris izraeliek körében népszerű Nimród név. Nimród a Biblia egyik meglehetősen negatív szereplője, ezért a valláshoz visszatérő és ezt a nevet viselő emberek gyakran választanak maguknak a zsidó hagyománnyal összhangban álló új nevet.)

Ha valaki balszerencésnek érzi magát, és úgy véli, hogy egy „szerencsét hozó”, új név sikeressé teheti életét, gondoljon a Talmud (*Sábát* 156a.) tanítására: „Jochánán rabbi mondta: a szerencse [azaz a csillagjegyek, a szerencse előre meghatározott forgandósága] nincs hatással Izraelre ... és honnan tudjuk ezt ...? Ez áll [Jirmijáhu/Jeremiás prófétánál]: 'Így szól az Örökkévaló: A nemzetek útjához ne szokjatok és az ég jeleitől ne rettegjétek, mert a nemzetek remegnek azoktól'. A népek rettegjenek, de ne Izrael.'"

Tehát az ember ne egy új névtől várja, hogy „megfordulaszerencséje”,

mert a zsidó népre nem hatnak az efféle próbálkozások. Tény, hogy a név meghatározza az ember karakterét, azonban szabad akaratunknál fogva bármikor felülkerekedhetünk ezen a hatáson. Sokkal fontosabb, hogy az ember térjen meg, tanuljon Tórát, végezzen jó cselekedeteket és adományozzon jótékony célra, mert ezek érdemében számíthat arra, hogy az Örökkévaló jóra fordítja sorsát. A Mezricsi Mágid úgy tanította, hogy a hászid gondolkodás szerint a fent említett talmudi mondatot a következőképpen kell értelmezni: „A szerencsének/csillagjegyeknek nincs hatása Izraelre” – a „nincs”, tehát önmagunk semmissé tétele az Örökkévaló előtt az, ami meghatározza sorsunkat. Ha képesek vagyunk teljes mértékben alávetni magunkat az isteni akaratnak, akkor részcsülünk az égi áldásból.

Ehhez hasonlóan a névadást sem szabad valamilyen babonára vagy hiedelemre alapozni. Arra kell törekedni, hogy a gyermek neve pozitív üzenetet hordozzon: példaképpül állítson egy jeles rabbit, megörökítse egy szeretett családtag nevét vagy valamilyen ideális jelentéssel bírjon. Önmagában természetesen még a helyes névválasztás sem biztosítja, hogy a felnövekvő gyermek a megfelelő utat választja, mert a jó névnel is sokkal fontosabb a jó nevelés és példamutatás.

NÉVADÁSI DIVATOK

Milyen nevet adjunk hát? A diaszpórában és Izraelben jelentősen eltérnek egymástól a névadási szokások.

Számos gáluti közösségben – még szigorúan vallásos csoportok esetén is – az újszülöttnak eltérő polgári és zsidó nevet adnak. Az egyik a hivatalos dokumentumaiban szerepel, a másikat pedig a vallási élet során használják, illetve vallásos családokban a hétköznapiakban is. A diaszpórában a hagyományos, elsősorban bibliai nevek dominálnak, melyek kiegészülnek az adott térségben használt zsidó nyelven (jiddis, judeo-arab, ladino) adott névvel. Fiúknál ez általában egy héber nevet követ (pl. Cvi Hirs), lányoknál azonban a héber név gyakran hiányzik és csak jiddis (pl. Feige), ladino (Gracia) vagy arab (Dzsamilla) nevet kapnak. Izraelben a háredi közösségekre jellemző ez a fajta, konzervatív névválasztás. A legtöbb gyermek a legismertebb tórai neveket (Mose, Áron, Jozsef, Dávid, Jehuda, illetve Szará, Rivka, Ráchel, Lea, Sifra) kapja. Hászid csoportokban elterjedt szokás a dinasztia rebbéinek (pl. Menáchem Mendel, Náchmán, Joel) illetve azok családtagjainak nevéből választani, s a lányok még Izraelben is gyakran csak jiddis nevet viselnek.

A vallásos-cionista társadalomban fontosnak érzik, hogy a gyermekek neve kifejezze a zsidó nép szentföldi újjászületését, illetve a megváltás közeledtét (pl. Goel, Moria, Jinon, Moledet, Dvir, Tehilá). Emellett kedvelik a korábban nem igazán használt bibliai neveket is, mint pl. Áchinoám, Tircá, Gád, Dán, Évjátár, Itámár. Nem

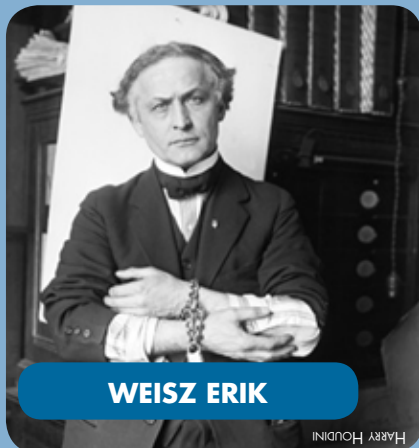
túlságosan gyakoriak, de ezekben a közösségekben ismertek a birtokos szerkezetű, két tagból álló nevek: Ájelet Hásáchar (az esthajnalcsillag feljövetele), Even Jiszrael (Izrael köve) vagy Bát Chen (a szépség lánya).

A szekuláris izraeliek a függetlenség kikiáltása utáni évtizedekben olyan neveket preferáltak, melyek kifejezték az államalapító generáció erejét és bátorságát (Oz, Kfir, Lávi, Bárak), illetve megörökítik az izraeli tájat, mint pl. Álon, Vered, Dágán, Kineret. Később divatba jöttek a vallási-politikai konnotációtól mentes, csupán valamilyen kellemes tulajdonságot kifejező, általában egy szótagos nevek: Noj, Tál, Nir, Or, Ron, Sáj, Gil.

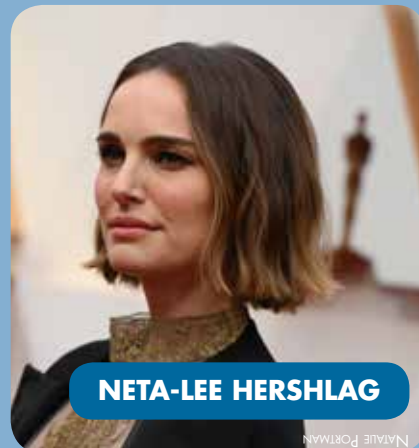
A zsidó naptár nem ismeri a névnapot, azonban van egy olyan szokás, mely szerint az éppen aktuális ünnephez vagy alkalomhoz kapcsolódó nevet adnak. Így lesz a Purimkor született kislány Hádászá, Eszter vagy Roni, a vele egy napon született kisfiú pedig Mordecháj. Aki Hanukakor születik, az gyakran fénnel kapcsolatos nevet kap, melyekben bővelkedik a modern izraeli utónévtár (Or és minden változata, illetve vallásos közegekben a szó arámi [Srágá] és jiddis [Feivel] alakja is). Néhányan pedig, akik a jeruzsálemi Óváros felszabadítása után születtek, egyenesen a Kotel (a.m. fal, vagyis a Siratófal) nevet kapták. Szomorú példa egy nemrégiben elkövetett arab merénylet néhány napos áldozata, akinek szülei temetése előtt az Ámiád – „népem örök” nevet adták.

CHAIM WEITZ

WEISZ ERIK

NETA-LEE HERSHLAG

HÁROM ZSIDÓ SZÁRMAZÁSÚ ISMERT EMBER A VILÁGBÓL. KITALÁLJÁK A NEVÜKET?

ISTÁR, JISMÁÉL, ALEXANDER

Hogyan kaphattak nem-zsidó nevet a talmudi bölcsek?

A zsidó vallásos irodalomban gyakran találkozunk perzsa, arámi, görög, latin vagy arab személynevekkel. Gondoljunk a purimi történet hőseire: Eszter királynő, aki eredetileg a héber Hádászó nevet kapta, a babilóniai Istár női istenség nevét viselte a külvilág felé. Unokatestvére, Mordecháj neve pedig az akkád Mardukból ered, aki Babilónia főistene volt. Bár e nevek eredete cseppet sem kóser, a bibliai hősök emlékére mindkettő népszerű még a legvallásosabb körökben is.

NAFTALI DEUTSCH ÍRÁSA

A Talmud idejében arámiul beszéltek a zsidók, s így nem meglepő, hogy a talmudi bölcsek jelentős része is arámi nevet viselt. Ezt megelőzően a misnai korban a hellén kultúra hatása érződött a Szentföldön, ezért találkozhatunk görög nevet viselő rabbikkal. Közülük legfeltűnőbb az a Jeruzsálemi Talmud (*Trumot* 42a.) által említett bölcs, akinek apja a Titusz nevet viselte, akárcsak a szentélyt leromboló római hadvezér, majd császár... E különös jelenség több módon magyarázható: e nevek akkorra már beépülhettek a zsidó kultúrába, s nem számítottak idegennek vagy ezen bölcsek szülei éltek kevésbé hagyományhű életet, s ezért választottak gyermeküknek ilyen nevet, esetleg – mint Rabbi Akiva felmenői – más népből származó prozeliták voltak, s ez indokolta a névválasztást.

JISMÁÉL

Furcsának tűnik az egyik legnagyobb misnai bölcs, a főpapi családból származó Jismáel rabbi neve is. Ez ugyan héber és tórai eredetű: Ávráhám ósatyánk első fiának a neve, ám tudjuk, hogy a bibliai Jismáel rendkívül gonosz volt. Hogyan kaphatta mégis e nevet a Misna bölcse? Egy midrás szerint Jismáel a halála előtt megbánta tetteit, s így igaz emberként hunyt el, azaz nem aggályos továbbörökíteni a nevét.

ALEXANDER

Viszonylag gyakori zsidó név a görög eredetű Alexander, mely a nagy

makedón hódító, Nagy Sándor emlékére terjedt el 2300 évvel ezelőtt. A hadvezér tisztelte Izrael bölcseit és a zsidó vallást, ezért a zsidók nevének használatával fejezték ki hálájukat a számára.

A Talmudból kiderül (*Gitin* 11b.), hogy abban az időben Izraelen kívül már elterjedt volt a nem zsidó nevek használata. Rész Lákis mondja egy válólevél hitelességével kapcsolatban: „Egy tengeren túlról érkező válólevél, melyet olyan tanúk írtak alá, akik idegen népek neveit viselik, érvényes, mert a külföldön élő zsidók többsége olyan nevet visel, mint az idegen népek”.

A középkori askenáz világban a gyermekek a közösségen belül használt nevük mellé kaptak egy, a külvilágnak szóló nevet is. Ez alkalmából egy Chol Kréjs nevű ünnepséget tartottak négy héttel a születésük után. Mivel a zsinagógai szertartásoknál – pl. a tóraolvasásnál – a lányok nem kaptak szerepet, gyakran héber nevük sem volt. A XVI. század egyik legnagyobb askenáz bölcse, a Máhársál néven is ismert Slomo Luria rabbi egyik lányának például a Valentina nevet adta.

ZSIDÓ NÉV VAGY IDEGEN NÉV?

Az idegen neveket ezzel együtt a legtöbb rabbi elutasítja, de kérdés, hogy tórai tilalmat vagy csupán helytelen gyakorlatot látnak-e a szokásban. Mose Schick rabbi, a XIX. századi magyar ortodoxia egyik vezetője például így fogalmaz (*Sut Máhárám Schick, Jore Deá* 169.): „Vannak,

akik azt mondják, hogy elég zsidó nevet is adni [a fiúgyermeknek], mellyel felhívják majd a Tórához. Azonban ez hiábavaló és ostoba dolog, továbbá egyértelműen egy tórai tilalom áthágása... Ahogyan tilos [a népek] öltözködését, viselkedését és szokásait utánozni, ugyanúgy tilos a neveiket átvenni.”

A múlt század neves amerikai döntvényhozója, Moshe Feinstein rabbi megengedőbb volt (*Igrot Mose, Even Haezer* 3:35.): „Nem zsidó nevet adni igen helytelen, hiszen ez [a zsidó nevekhez való ragaszkodás] volt az egyik érdem, amiért őseink kiszabadultak Egyiptomból, azonban nincs szó valódi tilalomról”. Ezt a száműzetés során a hébert felváltó idegen nyelvek használatához hasonlította, amit szintén nem talált tilalmasnak. Azt is kihangsúlyozza, hogy az egyiptomi fogság még a tóraadás előtt történt, ma viszont, amikor a Tóra törvényei tartják meg a zsidó népet, egy olyan kulturális jellemző, mint a név, nem veszélyezteti a fennmaradásunkat.

Forrás: chabad.org

Az újszülött		A születés ideje	Neme	Állapota	A gyermek szülei			
Folyó szám	שם הילד (שם המשפחה)	יום חודש שנה	זכר / נקבה	מדינה / מקום	שם האב (שם המשפחה)	שם האם (שם המשפחה)	מדינה / מקום	מדינה / מקום
	egyéni illet. utóneve			Mely rabbiság előtt történt rituális egybekelésük	שם האב (שם המשפחה)	שם האם (שם המשפחה)	מדינה / מקום	מדינה / מקום
					שם האב (שם המשפחה)	שם האם (שם המשפחה)	מדינה / מקום	מדינה / מקום

KÖZTERÜLETEK ÉS ÚJSZÜLÖTTÉK NÉVADÁSA AZ ELNEVEZÉS HÁLACHÁI

A névadás tradíciói az adott társadalmi csoport szokásait tükrözik, legyen szó közterületről vagy újszülöttről. Azonban egyáltalán nem mindegy, hogy például egy közterület nevében szereplő személy kinek szolgál példaképpel vagy esetleg sért-e más társadalmi csoportot.

OBERLANDER BÁRUCH RABBI ÍRÁSA

TORMAY NEM, KOSSUTH IGEN – ÁTTEKINTÉS A KÖZTERÜLETEK ELNEVEZÉSÉRŐL

Napjainkban az elismertség egyik mércéje, ha valakiről közteret vagy utcát neveznek el. Az elmúlt években azonban újra meg újra fellángoló, éles viták folytak arról, kiket illet ez a megtiszteltetés. A közterületek elnevezéséről Magyarországon az önkormányzatok döntenek, és kérhetik az MTA állásfoglalását, ha „kétségük merül fel, hogy a nevet viselő személy 'részt vett-e a XX. századi önkényuralmi politikai rendszerek megalapozásában, kiépítésében vagy fenntartásában' vagy a közterület elnevezése tartalmaz-e olyan 'kifejezést vagy szervezet ne-

vét, amely közvetlenül utal XX. századi önkényuralmi politikai rendszerre'.”¹

A nem kötelező érvényű akadémiai állásfoglalások szerint viselhetik közterek a numerus clausust már 1918-ban követelő püspököknek, Prohászka Ottokárnak a nevét, ami „nem hozható kapcsolatba XX. századi önkényuralmi rendszerek működtetésével, ezért nevének használata közterület elnevezésében nem igényel akadémiai állásfoglalást.”² Ezzel szemben egy 2013-ban született állásfoglalás szerint³, míg a magát nyíltan fasisztának valló író-nőnek, Tormay Cecile-nek vagy a magyar zsidóság jelentős részének kiirtásában szerepet játszó Horthy

Miklósnak a neve nem adható sem közterületnek, sem intézménynek.

Érdeemes megemlíteni, hogy Hóman Bálint kapcsán a Tett és Védelem Alapítvány kért állásfoglalást az MTA-tól, melyben elutasították a nevének használatát nemcsak a közterek, de a szervezetek elnevezésében is.

Ugyanakkor senki nem lepődik meg a Kossuth Lajosról elnevezett közterületeken, noha életművében sok, legalábbis aggályos gondolatot is találhatunk. Bár 1849-ben a zsidókat pártfogolva lépett fel: „Én ember és ember között faj-, nyelv-, vallásfelekezet miatt soha nem tettem, s nem is fogok különbséget tenni, az antisemitikus agitációt mint a

Nagybányai hitközségi anyakönyv
FORRÁS: JEWISHGEN.ORG

XIX-ik század embere szégyellem, mint magyar restellem, mint hazafi kárhozzatom”. A valóság az, hogy húsz évvel korábban még másként gondolkozott a kérdésről. Az „Értekezés az éhínségek okairól” című írásában, 1828-ban még a növények nedveit elszívó gombához hasonlította a zsidóságot: „...vallásának különössége, nyelvének minden mások előtt érthetetlen volta... századok óta megtartott anélkül, hogy azon nemzetekkel – kiknek közepette – mint a növény tápláló nedvét elszívó gomba – él, egybeolvadt, vagy a nationalismushoz csak egy gondolattal is közelített volna... Egész helységeket tudok, hol a szegény földművelő nép nem magának, de a kortsmáros zsidónak szánt, vet és arat... Nints azon törvény, melynek célját, végét a fortélyos zsidó kijátszani ne tudná – valamint nints egy tsalás, nints egy tolvajlás, amely zsidó orgazdára, biztatóra, titkolóra ne találna.” Ennek fényében mi alapján ítélt meg Kossuth munkássága? Elfogadhatjuk-e, hogy valóban megváltoztatta nézeteit, és példaképként állíthatjuk-e?

A háláchában és a talmudi történetekben ezekre a kérdésekre is találunk iránymutatást.

NÉVADÁS, MINT ÜZENET

A zsidó vallásban az elnevezésnek, a névadásnak nagyon nagy jelentősége van. A Kabbala szerint⁵ minden betű, minden szó képvisel egy isteni erőt, egy éltető isteni fényt. Ezért a név meghatározó: nemcsak egy megnevezést, hanem vele együtt egy bizonyos tartalmat is adunk a

megnevezettnek, egy üzenetet, amit közvetít a nevével.

Egy közterületnek nevet adni hasonlít ahhoz, mint amikor egy gyermeket valaki után neveznek el. A név kiválasztásával mindkét esetben deklaráljuk, hogy a névadó személyt követendő példának tekintjük, életét, munkásságát nagyra tartjuk, azt útmutatásul állítjuk. A névválasztással, legyen az egy gyermeké, egy intézményé vagy egy közterületé, üzenetet közvetítünk. A hetedik lubavicsi rebbe, Menachem Mendel Schneerson véleménye szerint⁶ az üzenet közvetítésekor nem az a lényeg, hogy a közlő mit gondol. Az lesz a valódi üzenet, amit a befogadók gondolnak róla. Az embernek el kell kerülni, hogy rossz üzenetet közvetítsen, akár vallásról, akár etikáról van szó.

NOMEN EST OMEN: NEVÉBEN A VÉGZETE

A névadás témájával kapcsolatban a Talmud⁷ Salamon király mondását⁸ idézi: „Áldott az igaz ember emléke, de a gonoszok neve semmivé lesz”. Vagyis, ahogy a Talmud kifejti, nem használjuk fel a gonoszok neveit névválasztáskor, akkor sem, ha az valamiért tetszetős lenne. A Midrás⁹ névadás terén tanácsokkal is szolgál, arra int, ne adja senki a Fáraó vagy a Sisera nevet fiának, válassza helyette például az Ábrahám, Izsák, Jákob vagy a Rubén neveket. Miért? Mert minden név magával hordoz egy sorsot: áldást vagy átkot. Amikor egy nevet felhasználunk, abban a tudatban tesszük, hogy ezzel átörökítjük a hozzá kötődő sorsot is.

Egy talmudi történet is alátámasztja ezt¹⁰. Történt, hogy éhínségben meghalt egy fiú, akit édesapja Doég ben Jozsefnek nevezett el. Tudni kell, hogy Doég egy gonosz edomita volt¹¹, így a rossz név rossz sorsot hozott viselőjére. Rábénu Chánánél (965–1055) talmudi kommentárjában¹² ezt írta: „A gonoszok semmivé lesznek, vagyis az ember ne adja a gyerekének egy gonosz ember nevét, mert nincs ember, akinek ilyen neve lesz és jó sorsa lesz”.

A névválasztással tehát egy sorsot is kijelölünk, ugyanakkor útmutatást is adunk, és egyértelművé tesszük: ennek az embernek az útját követem. Ezért szokás¹³, hogy nagy bölcsek, *cádikok* nevét adják egy újszülöttnek, ezzel jelölve ki az utat, amit helyesnek, követendőnek tartunk számára.

Felmerül azonban a kérdés, hogyan ítélt meg, kik alkalmasak rá, hogy követendő példának állítsuk, illetve mely neveket ajánlott továbbörökíteni?

Ezekre és az előljáróban felvetett kérdésekre a válasz az alábbi példák közül körvonalazódik.

Mi történik, ha ugyanazt a nevet viselte egy gonosz és egy *cádik* is? Az egyik elfogadott vélemény szerint¹⁴, ha az emberek többségének a gonosz jut róla eszébe, akkor ne használjuk a nevet, mert félreértésre adhat okot.

Ha valaki korábbi életét megbánva jó útra tér, neve továbbörökíthető, hiszen megtérése és az azt követő élete példaértékű¹⁵. Ugyanígy használhatjuk annak a nevének, aki

ugyan megbotlott életében, de élete zömében jó ember volt¹⁶.

De a szombatszégést már olyan komoly bűnnek tekinti a zsidóság, ami általában ellenjavalltá teszi a névadást, hacsak nem egy olyan közismert, gyakori névről van szó, ami nem utal egyértelműen arra a bizonyos emberre. Ilyenek például az Ábrahám, Izsák vagy Jáákov nevek¹⁷.

Az elhunyt apa iránti tiszteletből adható a neve akkor is, ha nem élt vallásos életet, de jószívű ember volt, mégpedig azért, mert ha nem adná a nevét, azzal megszegyeníti, ami pedig tilos¹⁸.

Eszerint az egyes esetek megítélésakor azt kell figyelembe venni, hogy mi a fő üzenete és tanítása annak a névnek vagy személyiségnek: ha az pozitív, akkor figyelmen kívül lehet hagyni a hozzá kapcsolódó negatív, pl. elítéléses vagy bűnös részletet és példaként az emberek elé állítani. Így pl. ha Kossuthot nézzük, akit – bár a szélsőjobboldal szereti korábbi negatív írásait előtérbe helyezni – pozitív, egyenjogúságra törekvő nézeteiről ismert széles körben, a többség ezzel azonosítja őt.

FELMENTŐ MŰVÉSZI TEHETSÉG?

A névadás tekintetében az egyik komoly kérdés, ami az elmúlt időszakban Magyarországon az új NAT kapcsán ismét reflektorfénybe

került, az a művészek megítélése. Hajlamosak vagyunk enyhébben megítélni egy művész magánéletét, viselkedését, és hibáit betudni a „művészlélek” megnyilvánulásainak. Ez azonban helytelen hozzáállás, két szempontból is. Egyrészt, mert pusztán a veleszületett tehetség nem ad felmentést az alól, hogy emberhez méltó, morális életet éljen valaki. Egy költő művészi szabadságból használhatja a szokottól eltérően a nyelvet, de tehetsége nem jogosítja fel az immorális életre. Másrészt egy kiemelkedő személyiségnek, akire mások felnéznek, éppen hogy különösen aggályosan kéne vigyázni a viselkedésére¹⁹. Egy művész esetében, ahogy már fent is utaltunk rá, az a kérdés, mi jut róla eszébe az embereknek, mi az, amit valójában képvisel az életével a széles tömegek szemében. Ha az elnézően csak „magánéleti botlásokként” aposztrofált bűnös életmódot juttatja az emberek eszébe, akkor nem lehet valódi példakép, akit a következő generációk elé teszünk.

Ezt a témát a közelmúltban a #metoo mozgalom is reflektorfénybe állította, ami azonban a zsidóságban már korábban is alapvetésnek számított.

Jó példa erre Wagner, akinek műveiből nem lehet Izraelben koncertet adni, mert minden próbálkozás zátonyra fut a közfelháborodás mi-

att. Hiába csodálatosak az alkotásai – a zsidó nép túl nagy árat fizetett azokért a bizonyos „magánéleti hibákért”²⁰. További példa erre Marc Chagall (1887–1985), aki nemcsak világhírű festő, de zsidóságban gyökerező művészet emblematikus alakja is. Egy anekdota szerint²¹, mikor 1957-ben Izraelben járt, ellátogatott a teljes egészében lubavicsi hászidok lakta településre, Kfár Chábádba is. Itt megszerveztek egy találkozót gyerekkori barátjával, egy ott élő idős hasziddal, akivel együtt jártak a *chéder*be (zsidó alapfokú iskola) még Vityebszkben. Miközben egész Izrael Chagall lábai előtt hevert, ez az egykori iskolatárs kétségbeesve kiáltott fel a láttán: „Motl, Motl, mi lett belőled?!”

Ez a két példa jól mutatja, hogy míg Wagner művészetére a magánélete és a másokra gyakorolt hatása negatív bélyeget nyom, addig Chagall megítélése egyértelműen pozitív, annak ellenére, hogy bizonyos téren kritikával illethető.

HITELESSÉG

A Talmud híres bibliai alakok kapcsán többször vezeteli le, hogy bár úgy tűnhet, hogy az illetők vétkeztek, valójában helyesen cselekedtek. Ilyen például Dávid király²² vagy Jákob is²³. Miért olyan fontos ez? Azért, mert, ha a nagyra tartott Dávid király vétkezett, és az életével rossz

Kossuth Lajos, Marc Chagall, Prohászka Ottokár. Ki lehet példakép?

ESKÜVŐ A TEMETŐBEN

Egy különös zsidó szokás járványűzésre

Az 1873-as kolerajárvány idején Hajdúnánáson furcsa jelenségre figyeltek fel a helyiek. Zsidó esküvőt tartottak a város zsidó temetőjében, abban a hiedelemben, hogy ezáltal megszűnik a járvány. A zenét cigány muzsikások szolgáltatták. De vajon honnan ered ez a különös szokás?

CZINGEL SZILVIA ÍRÁSA

A SPANYOLNÁTHA

A 20. század első nagy járványának, az influenzaszerű tünetekkel járó spanyolnátha-járványnak 1918–1919-ben 20-21 millió áldozata volt. Magyarországon 1918 októberében 44 ezren haltak meg a betegségben. A járvány jelentősen érintette a magyar zsidóságot is. „Apai nagyanyám, Jakobovics Mórné lánykori neve Lefkovic Katalin, zsidó neve pedig Gitl, 1857-ben született Homonnában. Nem tudok róla szinte semmit, mert születésem előtt halt meg. 1918-ban influenzajárvány dült a városban, amelynek a nagyanyám is áldozatul esett” – meséli Marta Jakobovics holokauszt túlélő.¹ A zsidó családtörténetekben számos hasonló esetről értesülhetünk.

A pusztító járványra mindenki a megoldást kereste. A betegség nem szűnő tombolására a vallásos zsidóság egy különös régi haszid szokást elevenített fel, bízva a járvány megszűnésében. Az ortodox közösségek ehhez kérték a csodarabbik tanácsát. A miskolci ortodox hitközség rabbijai, látva a spanyolnátha áldozatainak nagy számát, Bodrogkeresztúrra utaztak, ahol a híres rabbi, Reb Sájele segítségét kérték a hagyomány

felélesztésében, melynek lényege: két beteg vagy nagyon szegény sorsú fiataalt kell összeadni a temetőben, a hozományukat pedig a közösségnek kell összeadnia.

„És mikor pusztító járványok dühöngtek a vérszel szemben tehetetlenül álló emberiség közt, akkor a vallásos és istenfélő emberek adakozásából összegyűjtötték egy nagyobb összeget. Aztán kikerestek maguk közül egy szegény és árva leányt, meg egy szegény és dolgozó fiút és összeházasították őket. A legenda ezüst gyöngyű és rejtélyes szavai szerint ezt az esküvőt künn, a holtak birodalmában, a csendes és porladó holtak között kell meg tartani...” – olvasható a miskolci *Reggeli Hírlapban*.²

NEM-ZSIDÓ SAJTÓVISSZHANG

A korabeli sajtóban számos hasonló híradás olvasható akár a spanyolnáthával, de kisebb lokális járványokkal kapcsolatban is. A tudósítások több esetben írnak a különös temetői esküvőről, amelynek célja a járvány megállítás volt. Több ilyen hír jelent meg nem zsidó lapokban az első világháború idején.

Fuchs Benjámin nagyváradai ortodox főrabbi engedélyével 1918

októberében, amikor a spanyolnátha tömegesen szedte áldozatát, egy fiatal pár esküvőt tartott a nagyvárad zsidó temetőben. Fuchs rabbi azt is elrendelte, hogy hétfőn, szerdán és pénteken tartsanak böjtöt, hogy a járvány mihamarabb megszűnjön – számol be a *Székely nép* 1918. októberi számában. Az újságban az is olvasható, hogy a különös szokást a nem-zsidók is figyelemmel kísérték, és remélték, hogy a járvány mindenki számára meg fog szűnni.³

Weisz Samu és Grünberger Regina, 1918. október 20-án házasságot kötöttek Ungváron, az izraelita hitközség temetőjében. A fiatal pár részére a hitközség 6000 korona hozományt gyűjtött-olvasható egy következő híradásban, amely az Ung nevé, Ungváron megjelenő helyi híreket közzé tevő újság 1918. októberi számában jelent meg.⁴

1911-ben skarlátjárvány dült Máramaroszigeten. Sok áldozata volt a betegségnek a helyi zsidó hitközségnek is. A helyiek úgy döntöttek, hogy ha Istennek tetsző tettet hajtanak végre, megszűnik a járvány. Elhatározták ezért, hogy egy 26

éves néma fiút összeesküvésnek egy 40 éves menyasszonnyal, és a részükre hozományt gyűjtenek össze. A különös esküvőn mintegy 3000 zsidó vett részt. Teitelbaum főrabbi beszédet intézett az új párhoz, hangoztatva azt a nagy áldozatkészéget, amelyet az Istenben bízva, a hitközségért hoztak. Imádsággal végezte beszédét, hogy szűnjön meg a pusztító betegség – tudósít a Budapesti Hírlap.⁵

Huszton tífuszjárvány pusztított 1927-ben. A helyi lakosok úgy döntöttek, hogy egy különleges eseményt tartanak, hogy megvédjék a lakosságot a még több áldozattól. A zsidó hagyomány szerint ezért egy mátkapárt vittek a temetőbe, és ott különleges esketési szertartás szerint lakodalmatszerveztek. Hoffmann Mojsze 26 éves napszámos és Müller Ida 17 éves cseléd lány a huszti temetőben a zsidó szertartás szerint házasságot kötött. Amikor a násznép kiért a temetőbe, Pusinszki főrabbi háromszor körüljárta a temetőt, és közben a járvány megszűnéséért mondott han-

gos imádságokat. Az esketés a temetőben ment végbe, de azon csak aszszonyok és nős férfiak vehettek részt, a többieknek a kerítésen kívül kellett maradniuk. A hitközség tagjai lakást béreltek a fiatal pár számára, azt bútorokkal teljesen berendezték és a lakbért egész esztendőre előre kifizették. A hitközség 5000 koronát adott nászajándékul nekik. Hétfőn délután tartották meg az esküvőt, és olyan híre ment, hogy széles környékről gyűltek össze érdeklődők, nemcsak a zsidók, de a többi vallásfelekezetűek közül is a temető környékén. Az esküvő után a zsidó iskolában nagy lakoma volt, majd átadták a rengeteg nászajándékot a fiatal párnak. A hentesek húst, a fűszerezés fél évre való lisztet és fűszerárut adományoztak, és a násznép többi tagja is mind hozta ajándékát.⁶

AZ ELFELEDETT SZOKÁS GYÖKEREI

A szokásról egy ízben az *Egyenlőség* című zsidó hetilap is közölt írást 1918-ban, és egy elfeledett ősi zsidó vallási szertartás újjáéledéséről írt.

„Ősrégi zsidó szokás járvány idején a temetőben, a síroktól távol, szabad helyen esküvőt tartani, ez nem babonaság, minthogy a zsidó vallás szertartásaiban és szokásaiban ilyen nem található. A hitű zsidó ezzel Istenben vetett határtalan bizalmát fejezi ki, tanújelét adja optimisztikus érzelmeinek, amidőn esküvőt rendez a temetőben, ezzel mintegy kifejezésre juttatva: íme, dacára a járványnak, Istenben vetett bizalmunk nem ingott meg, meg vagyunk győződve Isten jószágáról, irgalmáról és gondviseléséről, aki nem engedheti, hogy az emberiség kipusztuljon. Ez a szokás még egy célt van hivatva szolgálni. Tudvalevő ugyanis, hogy a csüggedés, a félelem az ember egészségét megtámadja, aláássa, és nagyban hozzájárul a beteg állapotának rosszabbodásához, az esküvővel azt fejezi ki a vallásos zsidó, hogy az embernek nem szabad elcsüggednie, íme látjátok emberek, mi a legnagyobb járvány idején esküvőt tartunk a halottak közelében, a temetőben, nem félünk, emberek

FEKETE ESKÜVŐ EGY TEMETŐBEN LENGYELORSZÁGBAN
(Mayer Kirschenblatt 1892 körül)

Múzeumlátogatás a karantén idején

VIRTUÁLIS TÚRA A NATIONAL MUSEUM OF AMERICAN JEWISH HISTORY (AMERIKAI ZSIDÓ TÖRTÉNELEM NEMZETI MÚZEUMA) KIÁLLÍTÓTERMEIBEN

A National Museum of American Jewish History, avagy az NMAJH az Amerikai Egyesült Államokban, Philadelphiában található múzeum, amely az amerikai zsidók történetét hivatott bemutatni az 1600-as évek bevándorlásaitól napjainkig. Az intézmény március közepén, többek között a járványügyi helyzetre való tekintettel, úgy döntött, hogy virtuális túra segítségével elérhetővé teszi az állandó kiállításukat, ezáltal megnyitja a kapuit minden érdeklődő előtt.

AUSZTRICS ANDREA ÍRÁSA

A Google Art & Culture az NMAJH mellett a zsidó múzeumok között olyan fontos intézményeket mutat meg, mint a bécsi, a berlini, a londoni, a frankfurti, a prágai és a New York-i múzeumok, a moszkvai Jewish Museum and Tolerance Center (Zsidó Múzeum és Tolerancia Központ) és a vancouveri The Jewish Museum and Archives of BC (Zsidó Múzeum és Archívum British Columbiában), melyek a "J" betű beírásával máris elérhetővé válnak a kereső számára. Emellett hasonló tematikában a nem „zsidó múzeum” névvel ellátott intézmények, mint a Polin Museum of History of Polish Jews (Polin Lengyel Zsidók Történelmi Múzeuma) és a holokausztmúzeumok számos impozáns képviselője is fellelhető.

Az online jelenlét nem minden esetben jelenti azt, hogy a múzeumok teljes mértékben virtuálisan

látogathatók, valahol a Google Maps segítségével bejárható az egész épület, van, ahol csak az időszakos kiállítás. A legtöbb esetben a jelenlegi kiállítások tematikája és tartalmuk kerül bemutatásra angol nyelvű szöveg formájában, képekkel illusztrálva.

A National Museum of American Jewish History jelenlegi állapotában 2010-ben nyitotta meg kapuit a látogatók előtt. A gyűjtemény

már 1976 óta létezett, a korábbi intézmény egy fél háztömbnyire a mostani telektől helyezkedett el. Gyűjteménye és nagyívű vállalkozása mellett az épület helyszíne is igen jelentős. Mielőtt belépnénk a múzeum épületébe vezető virtuális térbe, érdemes pár szót ejteni a környékről is.

A múzeum utcája az Independence Mall az egyike a négy utcának, amely az Independence Natio-

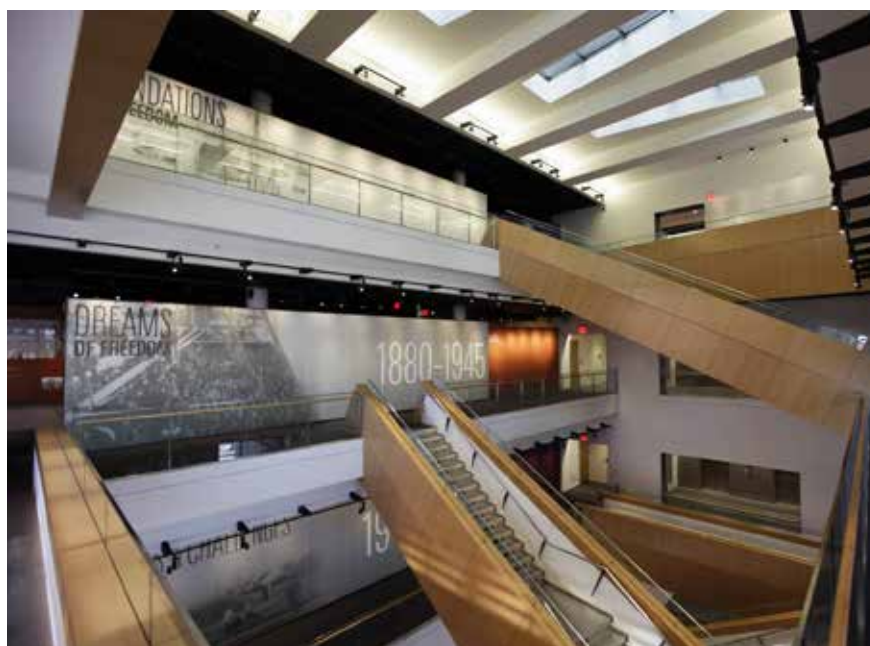
A GOOGLE KULTURÁLIS KÍNÁLATA

A kulturális intézmények időszakos bezárásának következtében a 2011-ben létrejött Google Arts & Culture több mint 1200 múzeum és levéltár anyagát folyamatosan bővíti az online érdeklődők számára. Jelen állapotában több mint 500 virtuális túrát ajánl, emellett számos gyűjtemény képcsarnokába van lehetőségünk betekinteni. A Google gyűjteménye a világ leghíresebb intézményeibe invitál minket, ezek között a zsidó múzeumok legjobbjai is megtalálhatók. Minden intézmény más részletességgel enged be az épületébe, illetve a gyűjteményébe, ezért érdemes végigböngészni az online lehetőségeket a telefonos applikáción, illetve a számítógépen is.

A NATIONAL MUSEUM OF AMERICAN JEWISH HISTORY FOTÓI

nal Historical Parkot övezi. 1773-ban itt, az Independence Hallban írták alá a Függetlenségi Nyilatkozatot és az amerikai alkotmányt, továbbá itt található a korábbi elnöki ház, ahol George Washington, majd John Adams is élt. Emellett ennek a parknak a része a ma már külön épületbe helyezett Liberty Bell (Szabadság Harangja) is. A helyszínt tekintve a város igen jelentős részén helyezkedik el a múzeum, amelynek tematikájában is fontos szerephez jut az amerikai szabadság koncepciójának bemutatása.

Az épület első szintjén, a jegypénztár és az ajándékbolt mellett található az ingyenesen látogatható, jelen esetben térben körüljárható Hall of Fame – Only in America (Kiválóságok csarnoka – csak Amerikában). Ebben a letisztult, fényes, nagy ablakos utcára néző térben a látogató a kiállítás mintegy előfutáraként vagy esszenciájaként, ismert emberek tárgy- és videó installációival ismerkedhet meg. Az online szavazás keretében kiválasztott 18 amerikai hírességben annyi a közös, hogy mindannyian zsidó bevándorlók vagy azok leszármazottai, akiről az az állítás, hogy csak Amerikában tudták volna mindazt elérni, amitől sikeresek lettek. A kiválasztottak között vannak sportolók, művészek, politikusok, üzletemberek, tudósok és vallási vezetők,

FOTÓ: MATT ROURKE

mint Sandy Koufax baseballjátékos, Barbra Streisand énekes-színésznő, Menáchem Mendel Schneerson Chábád-Lubavicsi rabbi és Golda Meir izraeli államfő is, aki, bár csak 15 évet töltött Amerikában, mégis bekerült a kiválóságok csarnokába.

NEGYEDIK EMELET – A SZABADSÁG ALAPJAI 1654–1880

A kiállítás kronológiailag a negyedik emeleten kezdődik, ahol az Új-Amszterdamba érkező zsidók választójai, állampolgárrá válásuk és a közösségben betöltött szere-

pük kerül bemutatásra. A múzeum alapvető gondolatából adódóan a szabadság választásának, vagyis az ideutazásnak és az itt maradásnak nagy szerepe van ebben a korszakban. A körvonalazott időszak nem rövid, a nagy léptékben felvázolt események illusztrálására a szövegek és a kiállított tárgyak mellett multimédiás felületek teszik lehetővé, hogy elmélyedjünk a bemutatott korszakokban. A tervek stílusa és megszólítottja is gyakran változik, néhol interaktív táblákkal és látványos technikai eszközökkel kötik le a látogatók figyelmét, máshol egy gyermekek számára berendezett telepések vagonját tekinthetjük meg. A szint a korabeli purimi bál hangulatát idéző teremmel zárul, amely összegzi a száz évnyi gazdasági biztonságot és vallási szabadságot, amit az ország nyújtott új bevándorlói számára.

HARMADIK EMELET – A SZABADSÁG ÁLMAI 1880–1945

1880 és 1924 között több mint 20 millió bevándorló érkezett az országba, akik közül több mint 2 millió volt zsidó. A gazdasági válság sokakat terelt Amerika, az ígért földje felé, és leginkább New York, majd Boston, Baltimore és Philadelphia városokba. A történetből adódóan ez a szint a városi környezetet mu-

tatja be, korabeli plakátokat idéző képekkel díszített falakon haladunk a munkakeresés és az élet megteremtésének rögzített útján. A nehézségeket megörökítő termek mégis egyfajta folytonos optimizmust sugallnak arról, hogy a küzdelem megéri. Az oktatás bemutatására szolgáló berendezett iskolapadokat találunk, majd egy szűkös szobát, amely a lakhatás nehézségeit ábrázolja, szakszervezetekről és a ruhaipari hatalomról, a színház és a mozi nagy csillagairól, a vallási irányzatok lehetőségeiről és a világháborúkról mind szó esik. A holokauszt után a szint az új lehetőségek gondolatával indítja útnak a következő emeletre a látogatót.

MÁSODIK EMELET – KIHÍVÁSOK ÉS VÁLASZTÁSOK A SZABADSÁGBAN 1945-MA

A modern időszak talán a leglátványosabb multimédiás és épített díszlet szempontjából is. A külvárosi élet szépségét korabeli berendezett kony-

TECHNIKAI SEGÍTSÉG

A Google Arts & Culture egyaránt használható számítógépen és mobiltelefonon is. Számítógépen az oldal megnyitásával működik, telefonon érdemes letölteni az applikációt. Az oldal nem tájékoztat arról, hogy hol érdemes elkezdni a kiállítást, az alkalmazás „ledob” a kiválasztott szinten egy adott pontra. Az NMAJH esetében az állandó kiállítás a 2., 3. és 4. emeleken van berendezve, és a negyedik emeleten indul.

ha és nappali mutatja be. A kulturálisan szerteágazó zsidóságból minden, ami fellelhető, az megtalálható itt: a '60-as évek feminista mozgalmaiban való részvétel, a gyerektáborok identitáserősítő élményei, sportikonok, mint Sandy Koufax, Sarah Silverman humorista videói, lemezek, fotók sokasága, televíziós műsorok és végül a nyitott jövő. A jövő, amely olyan kérdéseket tartogat, mint hogy a történelem ismétli-e magát vagy hogy Amerika limitálja-e, hogy kik vándorolhatnak be legálisan. A látogató egy post it segítségével fejtheti ki a véleményét, amelyet beszkennelek és elmentenek a jövő nemzedékeinek.

A kiállítás mind a négy emeletén érezhető az amerikai szabadság egyediségének ünneplése, a múlt büszke bemutatása látványos kivitelezésben. A múzeum 2010-es megnyitása alkalmával Edward Rothstein a *The New York Times*-ban írt kritikájában fogalmazta meg a legnagyobb hiányosságát az intézménynek, miszerint a kiállítás túlságosan az individuumot mutatja be, ezáltal elfeledkezik a zsidóság igazán fontos esszenciáiról, a közösségről és a vallásról, így a kulturális és a reform judaizmus kivételével kevés szó esik más irányzatok jelenlétéről és folytonosságáról.

JÁRVÁNY-ÜZEMMÓDRA állt át az EMIH

A koronavírus-járvány teljesen felborította életünk mindennapi és megszokott rendjét, a terjedés megakadályozása érdekében hozott óvintézkedések mindenkit komoly próbatétel elé állítanak. Annak érdekében azonban, hogy a zsidó élet mindennapi szükségletei biztosítva legyenek, az EMIH – Magyar Zsidó Szövetség minden szervezete rekord gyorsasággal és hatékonysággal alakította ki új működési rendjét. **MEGYERI ANDRÁS JONATÁN ÖSSZEÁLLÍTÁSA**

VIRTUÁLIS BÉT MIDRÁS

Az EMIH által működtetett zsinagógák ideiglenesen, a járvány elmúlásáig és a biztonságos újbóli megnyitás lehetőségéig, bezárták kapuikat. Szünetelnek a nyilvános tanítások is, azonban, együttműködésben Izrael Államának főrabbinátusával, minden hétköznap az esti órákban az EMIH rabbijai és közösségi vezetői online tanításokat tartanak. A Virtuális Bét Midrás izgalmas és érdekfeszítő előadásai közt megtalálhatók a Köves Slomó rabbi, már a járvány előtt elindított napi talmudtanulásai, csakúgy, mint Oberlander Báruch rabbi órái, melyekben a vírussal kapcsolatos háláchikus kérdéseket boncolgatja. *Megyeri Jonatán*, a *Lekvár* és *JAM* népszerű blogszerzője *Tóratanulás a karanténban* címmel tart nagyszerű órákat, míg *Glitzentsein Sámuel*, *Faith Aser*, *Myers Mendy* rabbik és más előadók változatos témákról beszélnek, köztük hetiszakasról, hászid filozófiáról, gyakorlati tudnivalókról és sok más érdekes témáról.

MAIMONIDÉSZ GIMNÁZIUM

A tanulás a Maimonidész Zsidó Gimnáziumban sem állt le, sőt. Az iskola diákjai a digitális oktatást kötelezővé tevő kormányrendelet utáni első tanítási napon már otthonaikban, számítógépek előtt folytatták a tanulást. **Szilánk Zsuzsáit**, az Maimonidész Gimnázium operatív igazgatóját az átállásról kérdeztük:

– Rendkívül büszke vagyok minden kollégánkra, a tanulóinkra és családjainkra. Az átállásról szóló rendelet március 13-a, pénteki kihirdetése után hétfőn már teljes gőzzel folyt az online oktatás.

– *Mik voltak a legnagyobb kihívások?*

– Szerencsére mind diákjaink, mind tanári karunk rendkívül otthonosan mozog a digitális világban, azonban órát tartani, illetve órán részt venni az iskola falain kívül mégis más. Azt kell mondjam, nagyon fegyelmezetten dolgozik mindenki. Nagy köszönet jár ezért minden pedagógusunknak, az iskola dolgozóinak, a diákoknak és a diákok családjainak, akiknek támogatása nélkül nem folyta ilyen fegyelmezett formában az oktatás.

– *Hogyan kell elképzelni egy online tanítási napot?*

– Mi azt a megoldást választottuk, hogy úgy csinálunk, mintha az iskolában lennénk. Szinte minden óra élően kerül megtartásra, az esetleges hiányzást ugyanolyan módon kell igazolni, mint máskor. Szerencsére erre alig van szükség, nagyon fegyelmezetten betartja mindenki az új játékszabályokat. A számonkérés és a házi feladatok úgy zajlanak, hogy a tanárok elküldik a feladatokat a diákoknak, ők pedig elküldik az elkészült munkát. Tanáraink különböző platformokat használnak óráik megtartására, a szülők is követhetik gyerekeik munkáját.

– *Milyen hátrányokat tapasztal néhány hét, újfajta működés után?*

– Természetesen a legnagyobb hiány a közösségi együttlét, ez mind a gyerekeknek, mind a tanároknak nagyon fontos. Az idő előrehaladtával meglátjuk, mennyire fogja mindenki bírni a tempót, de egyelőre az átállásból mindenki kitűnőre vizsgázott!

BÉT MENÁCHEM

A Bét Menáchem Héber-Magyar Kéttannyelvű Óvoda és Általános Iskola is átállni kényszerült a digitális oktatásra. **Oberlander Batshevát**, az iskola igazgatóját kérdeztük az átállás tapasztalatairól.

– A digitális oktatásra való átállás komoly próba elé állította az intézményt, a hozzánk járó gyerekek igen fiatalok, így fontos volt, hogy olyan rendszert vezessünk be, amely fenntartja az iskolában megszokott fegyelmet. Egy olyan oktatási rendszert használunk, melyet az Oroszországban és Ukrajnában, illetve Izraelben élő **Chábád** küldöttek használnak és

amely kifejezetten az ilyen típusú oktatásra lett kifejlesztve.

– *Mennyiben nyújt ez a rendszer nagyobb mozgásteret?*

– A rendszer tulajdonképpen úgy működik, mintha a tanulók az iskolában lennének, a tanárnak lehetősége van egy virtuális táblára írni, feladatokat adni és mindent úgy csinálni, mintha az iskolában lennének. A rendszer teljesen interaktív, így meg tudjuk tartani az iskola-élményt is.

– *Az óvodások számára is folytatódik az oktatás?*

– Igen. Az óvodásaink is részt vesznek az oktatásban, természetesen életkoruknak megfelelő módon. A foglalkozások itt is interaktívak, a gondozók által tartott foglalkozások visszanézhetőek, a szülők pedig aktívan részt tudnak venni a gyermekek játékos oktatásában. Minden igyekezetünkkel azon vagyunk, hogy fenntartsuk a közösségi élményt. Az átállás gördülékenységéért köszönet illet mindenkit, diákot, tanárt, iskolai dolgozót és a gyerekek családjait egyaránt.

VASÁRNAPI ISKOLA

Még mindig az oktatásnál maradva, az Alef Kids vasárnapi iskola és *héder* is digitálisan oktat. **Hurwitz Dvora** erről beszélt nekünk.

– Az Alef Kids foglalkozásokat vasárnaponként online rendszerben rendezzük, teljességgel interaktív foglalkozásokat vezetünk *mádrichjaink* (ifjúsági vezetők) segítségével. Nagyon jól bulizunk és természetesen rengeteget tanulunk.

– *Milyen fogadtatása volt az átállásnak?*

– Minden képzeletünket felülmúló a siker. A gyerekek imádják, a *mádrichok* is nagyon otthonosan mozognak az online világban.

– *Milyen programokat kínáltak?*

– Vasárnap Alef Kids sulis, egész délelőtti program, hétfő délután pedig héber és angol nyelviskola, a *héder* várja a gyerekeket. Mindkettő nagyon népszerű. Emellett elindítottunk egy Facebookon játszható játékot is, ahol a résztvevők minden nap valamilyen feladatot kapnak, hetente egyszer pedig élő nyereménysorsolást lehet követni a résztvevők közt. Nagyon sokan játszanak velünk, a játékkal rengeteget lehet tanulni is.

ÉTEL HÁZHOZZÁLLÍTÁS

Ami a közösségi és szociális ellátást illeti, az EMIH szervezeteinek dolgozói a szokásosnál is embert próbálóbb munkát végeznek. Az óbudai zsinagóga konyháján működő catering látja el ugyanis a kóser ételszállítási feladatokat, illetve a közösség kóser melegétel-szükségletének jelentős részét. **Erdős Judit** a legfontosabb feladatokról beszélt:

A megváltozott helyzet mellett is gőzerővel készültünk *Peszách* ünnepére, ami nemcsak a zsinagóga épület több ezer négyzetméterét érintette, de a konyhának is át kellett állnia a *peszách*i kóser szabályai alapján.

– *Milyen megnövekedett feladatokat látnak el?*

– A legfontosabb, hogy a közösség ellátása biztosítva legyen, senki ne szenvedjen hiányt kóser ételből és lehetőség szerint más területeken is igyekszünk segíteni. A hatósági karanténban tartózkodókat például önköltségi áron látjuk el élelmiszerekkel és meleg étellel, illetve a gyógyszer beszerzésről is gondoskodunk számukra, amennyiben erre igény van.

– *Hol lehet jelentkezni minderre?*

– Ha valakit érdekelnek a rendelési lehetőségek vagy a karantén miatt segítségre szorul akár élelmiszer, akár gyógyszer tekintetében, a *koshercatering@zsido.com* címen tudja felvenni velünk a kapcsolatot és jelezni igényeit.

CEDEK IZRAELITA SZERETETSZOLGÁLAT

A rászoruló ellátásának terén egyre kiterjedtebb és sokrétűbb munkát magas színvonalon végző Cedek Izraelita Szeretetszolgálat Weisz Manfréd Népkonyhája is igazodik a hatóság által előírt járványügyi

óvintézkedésekhez. **Szilágyi Nóra**, a szervezet vezetője válaszolt kérdéseinkre:

Intézményünk működése fokozatosan, a hatósági előírásoknak megfelelően igazodott a követelményekhez. Eleinte az asztaloknál kötelezően fenntartott távolságot írtuk elő, most azonban már csak elvitelre adunk ki ételt.

– *Csökkent valamelyest ezért az igény?*

– Éppen ellenkezőleg! Sajnos egyre többen szorulnak rá szolgáltatásunkra, hiszen sokan, akik eddig rendelkeztek munkahellyel, most elvesztették azt, így ránk találtak. Napi szinten nő a kiadott adagok száma.

– *Mi okozza a legnagyobb kihívást a csak elvitelre kiadott ételekre való átállásban?*

– A hatóságok, érthető okokból, komoly adminisztrációs feladatokat is rónak ránk, ezt úgy megoldani, hogy közben az embereknek ne kelljen túl sokat várakozni, igen nagy kihívás. Örömmel és büszkén jelentem, hogy kollégáink elhivatottsága és fáradhatatlansága miatt sikerrel vesszük az akadályokat.

A VÍRUS ELSZIGETEL, de egyben össze is hoz KARANTÉNBAN IZRAELBEN

Olaszóink jól ismerik kollégáink, a Deutsch házaspár, Chana és Naftali írásait.

Most a szokottól eltérően nem történelmi, művészeti, vallási, gasztronómiai vagy politikai témát dolgoznak fel, hanem bemutatják, milyen az élet a koronavírus árnyékában Izraelben és azon belül a Júdeai sivatagban található jisuvban, ahol élnek.

NAFTALI ÉS CHANA DEUTSCH ÍRÁSA

ÚJ RENDSZER ÉPÜL

Izraelben, ahogyan a világ számos más országában is, egyre szigorodó intézkedéseket vezettek be a koronavírus-járvány megfékezésének érdekében. Most, amikor e sorokat írom, már harmadik hete nincs oktatás, a munkahelyek jelentős részén kényszerűen fizetés nélküli szabadságra vagy home office-ba vonultak az emberek. Bezártak a zsinagógák, már utcai minjeneket sem szabad tartani, zárva tartanak az éttermek, fodrászatok, az utcán járni kényszerülő emberek is sietősen húznak el egymás mellett, megtartva persze a kétméteres távolságot, melyet az Egészségügyi Minisztérium előírt. Bezárták a férfi mikvéket, a női mikvék pedig nagyon szigorú szabályok szerint üzemelnek. Peszách előtt a szokásos közösségi kóserolás helyett mindenki magának oldja meg edényei Peszáchra való felkészítését. Ezt online útmutatások, írásos és videóanyagok segítik. A technika más területeken is segít, például újabb és

újabb, a helyzetre szabott telefonos applikációk jelennek meg, van, amelyik arról értesít, ha igazolt beteggel találkozhattunk, és van, amelyik megmutatja, mennyi az a száz méter, amennyire a rendeleteknek megfelelően eltávolodhatunk az otthonunktól.

VALLÁSI ÉLET

Mindeközben a mindennapokat nehezíti, hogy a gazdaság egészen más helyzetre készült erre az időszakra. Peszáchkor évente több százezer izraeli utazik külföldre, ők azonban most nem hagyják el az országot, és enni is szeretnének. Ezért sok mindentől hiány kezd kialakulni, így egy család egyszerre csak egy tucat tojást, 3 kiló cukrot és 3 liter olajat vehet. Gőzerővel folynak a kutatások, oltóanyag, gyógyszer, védőmaszk, tesztek, fertőtlenítési módszerek – nap mint nap újabb és újabb ígéretes izraeli felfedezésről és találmányról értesülünk. A valóság azonban mégis az, hogy a boltokba csak lázmérés után és korlátozott létszámban lehet bejutni, a Peszáchot pedig mindenki a saját legszűkebb családjában ünnepli. Ez a legtöbb izraeli számára meglehetősen szokatlan helyzetet teremt, mert mindenki, vallásosak és világiak egyaránt, minden évben a nagycsaláddal tölti a széderestét. Számos családfő, legyen akár 40-50 éves, most döbben rá, hogy még soha életében nem vezetett szédert, hiszen eddig mindig a szülőkhöz utaztak az ünnepre.

A vallásos társadalomban, és mivel mi egy vallásos településen élünk, leginkább erre látunk rá, a legkomolyabb problémát a minjenek felfüggesztése jelentette. Voltak olyanok, akik már akkor is, amikor még megengedett volt közösségben imádkozni, a zsinagógának nyitva lenni, a teljes zár mellett kardoskodtak. Ők azzal érveltek, hogy a statisztikák szerint a minjenek a fertőzés terjedésének jelentős gócpontjait jelentik, és hogy nem szabad az embernek úgy micvát tennie (jelen esetben imádkoznia), hogy közben bűnt követ el (potenciálisan életveszélyes helyzetet teremt). A másik csoport viszont a közösségi ima fontossága mellett

kardoskodott, és ennek spirituális hasznát nagyobbak ítélte a fizikai veszélénél. Az emberek azonban kreatív megoldásokat keresnek – és találnak is. Ilyen például a szomszédainkból összeálló minjen. Kertjeink hátulról határosak, ha mindenki kiáll a kertbe, teraszra, éppen összejön a szükséges tíz férfi. Már csak egy erős hangú előimádkozó kell, és létrejöhét a különleges délutáni ima a szabadban, a kellemes tavaszi levegőn. A vírus elszigetel, de egyben össze is hoz. Korábban mindannyian más-más zsinagógákba jártunk, most azonban új közösség jött létre.

Hasonló élményben volt részünk, amikor a szomszédainknál született kisfiú brit milájára, körülmetélési szertartására kaptunk meghívást. A megszokott hétköznapi napokon biztosan másként szervezték volna meg az ünnepséget, több vendéget hívtak volna, süteményeket kínáltak volna, most azonban a különleges helyzet különösebb erőfeszítés nélkül is felejthetetlen élményekké varázsolhat egy-egy pillanatot. Kertjeinkben, teraszainkon állva távol voltunk, mégis közel, és részei lehettünk egy család legjelentőségtebb pillanatainak.

AZ OKTATÁS FENNTARTÁSA

Természetesen Izraelben is próbálkoznak a távoktatással, ki napi feladatokat küld egy telefonos applikáción keresztül, ki egész hétre való feladatlapot. A fiatalabb rabbik zoom-órákat tartanak, a konzervatívabbak inkább emailben küldik el a tananyagot, de persze mindenki tudja, hogy a legtöbb esetben ez mindössze kapcsolattartásra elég, valódi tanulásra, haladásra csak különleges iskolákban van lehetőség, ahol a tanárok amúgy se mennek be a terembe dolgoztatás alatt, mert úgyse puskázik senki.

A modern technikát felhasználva sokan mások is megmozdultak. Az ifjúsági szervezetek, jelen esetben az Ariel és az Ezra például naponta adnak ki egy-egy egyszerű feladatot: ma ti készítsetek vacsorát, fényképezzétek le magatokat peszáchi takarítás közben, írjatok egy levelet a nagyszületeknek. Megyei szinten is megmozgatják a fiatalokat és a családokat: olvasóversenyek szerveződnek, és néhány naponta játékos és nem is könnyű fejtörőket oldhatnak meg a gyerekek egy Whatsapp-csoport segítségével, hogy a település számára, vagy saját maguknak egy-egy pizzát, vagy kakaót nyerjenek. Egyszerű ötletek, melyek segítenek túllépni a bezártságon, keretet és célt adnak a napoknak.

KIRÁNDULÁS AZ INTERNETEN

Egyéb programok is segítik a szülőket. Az államelnök, Reuvén Rivlin nyomán helyi szerveződések is vannak, melyek keretében mesét olvasnak a kisebbeknek. Ma pedig kirándulni mentek sokan. Ha nem is messzire, csak a számítógép elé, de a főváros egyik leghíresebb múzeuma, a jeruzsálemi Dávid Városa nemzeti park kifejezetten gyerekeknek szóló, interaktív online vezetést tartott a feltárt, sok ezer éves romok között, korhű ruhába öltözött szereplőkkel.

A tanítási szünetekben működő programok is új erőre kaptak. A számos lehetőség közül mi már évekkal ezelőtt a Rácim le Misná című, elsősorban a virtuális térben zajló misnatanító program mellett tettük le a voksunkat. A gyerekek régóta örömmel figyelik a gyerekszínészek bevonásával forgatott rövidfilmeket, melyek a Misna egy-egy témáját dolgozzák fel. Ezt a program vezetője, a nagyszerű könyveiről ismert Jozsef Cvi Rimon rabbi magyarázata követi, majd e-mailben kell a feladott kérdésekre válaszolni. A helyes megfejtést beküldők között apró ajándékokat sorsolnak ki, évente egyszer pedig közönségtalálkozót tartanak Rimon rabbi zsinagógájában, Álon Svutban, több száz résztvevővel. A kényeszerű szobafogság alatt pedig a közelgő Peszáchra készített, színvonalas videók mellett Rimon rabbi online órákat tart naponta az érdeklődőknek.

Rivlin elnök mesél (Forrás: Facebook)

RABBIK A VIRTUÁLIS TÉRBEN

Más rabbik is, például a településünkön hetente háromszor üzemelő délutáni Talmud-Tóra oktatói is a virtuális térbe költöztek, és a képernyőn át magyarázzák a gyerekeknek a hagyomány rejtelmait. A normalitás szeletkéi, megszokott arcok, a barátokkal való újfajta együttlét – már az óvodások is ezt tanulják velünk, a felnőttekkel együtt.

A településen már úgy készülnek, hogy a Peszáchot nem sokkal követő függetlenségi napi (*Jom háácmáut*) ünnepséget is online tartják meg. Ezért az elmúlt napokban a házak felett megadott órában elrepülő drón vette a teraszokon integető és zászlót lengető lakókat, ebből készül majd az ünnepség egyik attrakciója, a közösen létrehozott film. A gyerekek életének normális mederben tartása mellett a helyi önkormányzat gondot fordít az idősebb lakosságra is. Önkéntes csapatot állítottak fel (hogy máshogy is lehetett volna rá jelentkezni, mint egy okostelefonos alkalmazáson keresztül). Az önkéntesek feladata többek között, hogy a rájuk bízott, többnyire egyedülálló, idősödő emberekkel folyamatosan tartsák a kapcsolatot, felmérjék, mire van szükségük, és a település segít a szükségleteik kielégítésében. A település rabbija pedig pénzalapot hozott létre, hogy a munka, és ezzel bevétel nélkül maradt családok könnyebben vészelhessék át ezt a nehéz időszakot.

Sírni csak a győztesnek szabad!

1927. április 3-án született Budapesten – zsidó család gyermekeként. Édesapja erdélyi, édesanyja felvidéki származású volt. A februárban elhunyt Székely Évára emlékezünk. TUNA JUDIT ÍRÁSA

Gyermekként, alig négyévesen tanult meg úszni a budai – ma is működő – csillaghegyi strandon, pontosan ott, ahol 1936-ban hangosbemondón keresztül hallgatta a berlini olimpia közvetítését. Ezen az olimpián nyerte meg Csik Ferenc a 100 méteres gyorsúszást, és az egész annyira magával ragadta a kislányt, hogy azonnal eldöntötte, olimpiai bajnok lesz:

„Elhangzott a Himnusz, nagyon nagy hatással volt rám. ... Akkor határoztam el, hogy én olimpiai bajnok akarok lenni!” – mondta a Magyar Olimpiai Bizottság honlapjának adott interjújában Székely Éva.

A zsidó származása ellenére gimnáziumi éveit a „német birodalomban” kezdte, amely a legjobb iskolának számított annak idején, és bár később anyja szerette volna, ha másik iskolába jár – mivel Éva csatlakozott a leventemozgalomhoz, az afféle magyar Hitlerjugendhez –, csak mert ott „minden nap buli volt”, apja mégsem engedte kivenni az iskolából. Az iskolában szerzett kiváló nyelvtudásának köszönhető, hogy később megmenekült a biztos haláltól.

Ebben az időben, 1938-ban, a KISOK-ban (Középiskolai Sportkörök Országos Központja) sportolt, ahol későbbi edzője, Sárosi Imre felfedezte egy versenyen, és

a Ferencvárosi Torna Clubba hívta edzeni.

„Mivel akkoriban férfiak még nem látogathatták a női úszóversenyeket, szinte beszökött. Úszómesteri fürdőköpenyt vett fel, álcázta magát, hogy új tehetségeket találhasson. Kiszúrt, és leigazolt az FTC-hez” – emlékezett vissza az úszónő egy korábbi, 2017-es Magyar Nemzet-interjújában.

„SZERINTEM ÉN FÉLRESIKERÜLTEM, VALÓJÁBAN NEM IS EMBERNEK KÉSZÜLTEM, HANEM HALNAK.”

1940-ben nyerte első felnőtt magyar bajnoki címét, melyet a folyambajnokság csapatversenyében szerzett, majd egy évvel később, 1941-ben 100 és 200 mellen is országos csúcsot úszott. Itt még mindig csak pályája elején volt, 14 évesen. Óriási reménység volt mindaddig, amíg a második világháború idején, zsidó származása miatt el nem tiltották a versenyzéstől:

„Nem engedtek versenyezni, ez onnantól az árják kiváltsága maradt. Ettől függetlenül minden egyes nap lementem a Lukácsba edzeni. Ott csak egy kis nyitott medence volt. ... Sokat fáztam. De egyszer csak, még mindig a háború idején, azt mondja nekem Sárosi Imre, most olvasta, hogy Japánban egy új úszásnemben, a pillangóban kezdtek úszni, és kérdezte, hogy ki

akarom-e próbálni. Persze mindent ki akartam próbálni, így elkezdünk pillangózni. A pillangó miatt lettem híresebb, mint a többiek. Később elneveztek Pillangókisasszonynak is, pedig kisasszony sose voltam. De ettől még ugyanúgy elvittek munkaszolgálatra, mint mindenki mást. Azt ember ne érje meg! Csak a némettudásom mentett meg a haláltól. Egyszer megállt mellettünk egy német katonai autó a piros lámpánál. Én tökéletes németiséggel megkérdeztem az autót vezető német katonát, hogy hova megy. Azt felelte, hogy Pestre, erre megkértem, hogy vigyen el engem is. Azt hitte, hogy német vagyok, igent mondott.

Magyarán egy német katona, mit sem sejtve, megszóktetett egy zsidót a munkaszolgálatból. A többi mind Auschwitzba ment.” Miután rendben megérkezett Budapestre, üzent édesanyjának, aki a Benczúr utcában találta meg, és csak a szemérlől ismerte fel a munkaszolgálat miatt szörnyű állapotba került lányt. Az úszónő ekkor eldöntötte: soha többet nem engedi, hogy elvigyék. Otthonukban, a véce fölött volt egy kis padlás, amikor jött a razzia, itt húzta meg magát.

A háború után, 1945-ben, 100 méter mellen országos csúccsal tért vissza, két évvel később – kihasználva a mellúszás szabályaiban lévő kiskaput – első nőként úszott versenyen

200 métert pillangózva. Akkoriban ez nem önálló úszásnem volt, még nem választották szét a mellúszást és a pillangót, így semmi szabálytalan nem volt benne. Bár mások is bevetették ezt az úszásnemet, Székely volt az egyetlen, aki végig pillangózott. „Lehetett ugyanis a verseny közben váltani úszásnemet mellről pillangóra vagy vissza. Mindenki váltott, kivéve én.”

AMIKOR MÉG MINDENKI EMBERKÉNT VISELKEDETT

„Sírni csak a győztesnek szabad” – hangoztatta az úszónő, és ebben a filozófiában is élte életét.

„Már nem tudom, melyik olimpiai szám eredményhirdetése volt, amikor a második helyezett sírt. Erre az angol győztes lenyúlt a dobogó legfelső fokáról, és felhúzta maga mellé a másodikat. Mindenki csodálkozott ezen. Utána meg is kérdeztem tőle, miért tette. Erre azt mondta, hogy nem akarta elrontani a győzelem felett érzett örömét. Majd hozzátette, hogy millimétereken múlik, hogy éppen ki nyer, ki veszít, így nem szabad azt hinni, hogy aki egy centivel később ér célba, az valójában rosszabb úszó lenne. Szerettük egymást, nem csak a magyarokat, a külföldieket is. Emberi volt a légkör az öltözőben is, nem olyan, mint most. ...

A vízben persze életre-halálra versenyeztünk, de a szárazföldön nem. Kevesebben voltunk, és már önmagában azt a lehetőséget is élveztük, hogy kijuthattunk nyugatra.”

Az 1947-es monte-carlói Európa-bajnokságon 200 m mellen ezüstérmét szerzett, 400 m gyorsan hetedik lett. Az 1948-as londoni olimpián 200 m mellen negyedik, a gyorsváltóval ötödik volt. Négy évvel később, 1952-ben Helsinkiben azonban felért a csúcsra: olimpiai bajnoki címet szerzett 200 méteren, mellúszásban. 1947–1951 között nyolc aranyérmét és egy ezüstöt szerzett, de az 1954-es Európa-bajnokságon, gyermeke születése miatt, már nem indult, azonban hamar visszatért, és az 1956-os melbourne-i olimpián 200 m mellen ezüstérmes lett. Az

Születési idő, hely:

1927. április 3., Budapest

Kiemelkedő eredményei:

olimpiai bajnok (1952),
olimpiai ezüstérmes (1956),
8-szoros főiskolai világbajnok
(1947: 3-szor, 1951: 5-ször),
Éb-ezüstérmes (1947),
44-szeres magyar bajnok, világ-
csúcstartó (1955, 400 m vegyes),
37-szeres magyar csúcstartó
Végzettsége:
gyógyszerész, úszószakadzó

Elismerései,

a teljesség igénye nélkül:

Magyar Köztársasági Érdem-
érem arany fokozat (1947),
Magyar Köztársasági Sportér-
demérem arany fokozat (1949),
Magyar Népköztársasági
Sportéremérem arany fokozat
(1951), a Magyar Népköztár-
saság Kiváló Sportolója (1951),
a Magyar Népköztársaság
Érdemes Sportolója (1954), a
Magyar Köztársasági Érdemrend
tisztikeresztje (1996), a Nemzet
Sportolója (2004), a Nemzeti
Sportszövetség életműdíja
(2004), Nemzetközi Fair Play-díj
(2006), a Magyar Köztársasági
Érdemrend középkeresztje
(2007), Príma-díj (2011)

Könyvei:

Az én módszerem (1963), Úsz-
szál velem (Peterdi Pállal, 1971),
Sírni csak a győztesnek szabad!
(1981),
Jöttem, láttam... Vesztettem? (1986),
Megúsztam (1989)

olimpia után családjával, *Gyarmati Dezső* vízilabdázóval és közös gyermekükkel New Yorkba költöztek, és csak két évvel később tértek vissza Magyarországra, 1958-ban. Székely Éva 1960-ban vonult vissza. Pályafutása során hatszor állított fel világrekordot és 44-szer magyar bajnoki címet szerzett.

Aktív sportpályafutása befejezése után rövid ideig gyógyszerészként a MÁV-kórház patikájában dolgozott. 1965-ben szakadói diplomát szerzett, így a BVSC, majd az FTC utánpótlásában is dolgozott, 1966-tól leánya, *Gyarmati Andrea* edzéseit is irányította. Ezek mellett több sikeres könyvet is írt. A leghíresebb, „Sírni csak a győztesnek szabad!” című műve 1981-ben jelent meg.

2004-ben kapta a Nemzet Sportolója kitüntető címet. Erről így nyilatkozott két éve a Magyar Olimpiai Bizottság honlapján.

„Nagyon büszke vagyok rá, nagy megtiszteltetésnek tartom, hogy én is közéjük tartozom. Számomra az olimpiai bajnoki cím és a Nemzet Sportolója-kitüntetés szinte egyenértékű. Bár azt soha nem felejttem el, amikor hazajöttünk Helsinkiből, a magyar emberek szabadnapot kaphattak, hogy kijöjjenek a Keletibe bennünket fogadni. Még a tetőkön is emberek voltak. Hatalmas szeretet áradt felőlük. Csodálatos érzés volt! Az akkori olimpiai siker nemzeti ügy volt. Ha rossz a kedvem, ez jut eszembe, és megnyugszom.”

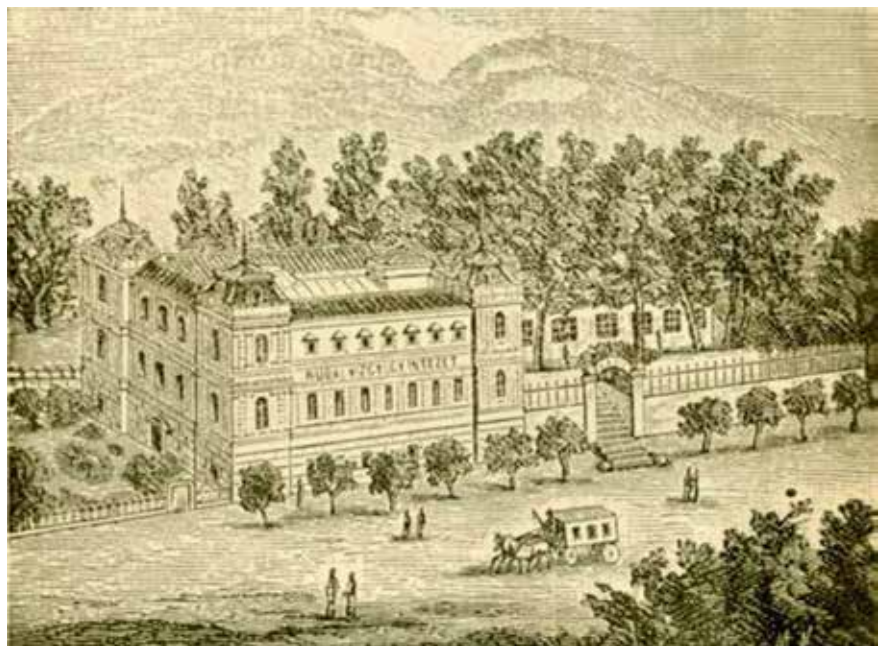
A „BÍRÓ DÁNIEL” NEGYED ÉVSZÁZADA

AZ ORTODOX KÓRHÁZ TÖRTÉNETÉBŐL – 1. rész

Sokan tudják, hogy Budapesten működik zsidó kórház, talán még azt is többen ismerik, hogy a második világháború előtt több is létezett, azonban arról már csak kevesen hallottak, hogy volt egy ortodox kórház is, vagy ha mégis, akkor inkább csak a tragikus 1945-ös végéről. A szörnyű vég szinte teljesen beárnyékolja a kórház és szanatórium dicső múltját, pedig megnyitásától kezdve az ország, sőt mondhatni Közép-Európa legnevesebb rabbijait is itt kezelték. Kétrészes cikkünkben a Városmajor utcai Bíró Dániel Kórházról és a hozzá szervesen kötődő Kertész utcai ambulatoriumról és Alma utcai szeretetotthonról írunk. CSEH VIKTOR ÍRÁSA

MIRE ADJUK A MILLIÓKAT? – A RABBI TANÁCSA

Ezzel a kérdéssel kereste fel a Fiumében (Rijeka, Horvátország) élő Braun Bernát – vagy ahogy arrafelé olaszosan emlegették, „Bernardo” – a tekintélyes budapesti ortodox főrabbit, Reich Jákov Koppelt (1838–1929) a Dob utcai otthonában. Braun Bernát Zentán (Senta, Szerbia) látta meg a napvilágot jámbor, szegény szülők gyermekeként, aki kitartó munka mellett a legvagyonosabb kereskedők közé küzdötte fel magát, miután az első világháború kitörésekor elnyerte a hadihajók szénellátásának biztosítását. Mindeközben testvére, Bíró Dániel a fronton szolgálta hazáját mint tüzérszázados. Bíró hadi sé-

rüléssel, súlyos betegen tért vissza Budapestre, ahol 1919. október 20-án¹ egy kórházban hunyt el.

Bíró testvéreire és anyjára tetemes vagyont hagyott, akik az örökséget nem akarták megtartani, hanem emberbaráti célokra költeni. Felmerült, hogy a milliókat a Szentföldön nyomorgók támogatására ajánlanák fel, de a végső elhatározás sugallata Reich főrabbitól jött: az ortodoxiának még nincs kórháza, így az igazán vallásos emberek – mint Bíró is volt – ellátása nem megfelelően biztosított.²

ORTODOX KÓRHÁZ BÍRÓ DÁNIEL EMLÉKÉRE

A Braun család nagylelkű adományából és némi saját tőkéből a hitközség 1920-ban megvásárolta a Városmajor utcai egykori Vaskovics-féle vízgyógyintézetet, melyet Bíró Dániel után nevezett el. Ezzel együtt a második világháborúig 11 zsidó egészségügyi intézmény működött a fővárosban (Budai Chevra Kadisha Kórház [Maros utca 16.], Budai Chevra Kadisha Gyógyintézet [Zugligeti út 19.], Ortodox Izraelita Hitközség Abulatoriuma [Kertész utca 32.], Pesti Chevra Kadisha Szeretetkórház [Amerikai út 55.], Pesti Izraelita Hitközség Magánkórház [Szabolcs utca 33.], Bródy Zsigmond és Adél Gyermekkórház [Bókay tér 1.], Kaszab Aladár és Józsa Poliklinika [Vágány utca 2.], Weiss Alice Nőgyógyászati és Szülészeti Magánkórház [Bókay tér 4.], Budai Izraelita Hitközség Nyilvános Rendelőintézete szegény betegeknek [Batthyány utca 1.], Menedékház [Amerikai út 57. – a mai Szeretetkórház]).³ Budapest új zsidó kórházának hírét az alábbiakban tárták a közvéleménye elé:

„A pesti orth. hitközség és Chevra Kadisha e héten vasárnap este együttes ülést tartott, melyen nagyszabású új intézmény létesítését jelentették be. A hitközség és Chevra Kadisha ajándékozás útján jutnak hozzá. Az ajándékozó Braun Bernát fumei vállalkozó, aki magyar származású, Zentán született s egyébként is több szál fűzi Magyarorszá-

A harmadik viznici rebbe követői társaságában
(United States Holocaust Memorial Museum)

hoz. Édesanyja, akinek látogatására időzött itt a minap, Budapesten tartózkodik és itt nyugossa örök álmát fivére, Bíró Dávid kapitány, aki a háborúban rokkant meg s akinek nevét fogja az új intézmény viselni. Az új intézmény: ortodox zsidó kórház és szanatórium lesz, melynek a céljaira Braun Bernát a Városmajor szanatóriumot vásárolta meg három millió koronáért. Ebből két és félmillió koronát az adományozó fizet ki, félmillió terhet a pesti orth. hitközségnek és Chevra Kadishának kell vállalnia. Az ortodoxoknak hézagpótló új intézménye rövidesen át lesz adható rendeltetésének. Átalakítási és felszerelési költségeinek beszerzésére dr. Schächter Jakabné nőgyeleti elnök vezetése alatt az akciónak teljes sikerre van kilátása. A kórházi bizottságot Frank Adolf orth. országos irodai elnökből, Herzog Józsefből, az orth. Chevra Kadisha elnökéből, óbudai Freudiger Lipótból és Braun Bernátból állították össze. A gazdai tisztséget Friedmann Izidor dr.-ra, az orth. Chevra ellenőrére bízták. – Vasárnap este a hitközség rendkívüli közgyűlésén a tagok újabb 250.000 koronát gyűjtöttek a kórházra. Az új kórház

vezetésével, amely természetesen ortodox jellegű lesz, mint halljuk, dr. Rosenák Miksát bízzák meg, aki a pesti hitközség kórházának hosszú időn át volt osztályvezető főorvosa és rendelkezik mindazokkal a képességekkel és kvalifikációkkal, amelyek ilyen intézmény fölvirágoztatásához szükségesek⁴

GONDOLJUNK A JÁRÓBETEGEKRE IS

A kórház igazgatójának dr. Rosenák Miksa (1864–1948?) sebészfőorvost választották, aki a járóbetegek ellátásának könnyebbéért javasolta, hogy számukra egy külön rendelő nyissanak, melyet végül a hitközség Kertész utca 32. szám alatti bérházában rendeztek be 1921-ben. A járóbeteg rendelő emléke ma is látható az épület homlokzatán, melyre egykor betűket ragasztottak az alábbi szöveggel: „BUDAPESTI AU[T. ORTH. IZR. HITKÖZSÉG N]Y[I]L[VÁNOS RE]NDELŐ [INT]ÉZET” – a szögletes zárójelben lévő betűknek napjainkban csak a sziluetdje látszik.

A folyamatosan növekvő ingyenes beteganyag miatt a hitközség 1927-ben a rendelőintézet kibőví-

tését határozta el, ezért néhány további lakosztályt állított a gyógyítás szolgálatába. Az elhatározás természetesen megszólította az akkori zsidó mecénásokat is. Az első adományozók között volt az ortodox hitközség vezetői sorából ismert óbudai Freudiger Dávid (1894–1944) 1000 pengőt ajándékozott, aminek emlékére a belgyógyászati rendelőt róla nevezték el. Szintén nagyobb összeget, 400 pengőt ajánlott fel Dános László (1884–1935), neves budapesti építész, szemészeti műszerek megvételére és egyúttal kezdeményezte az ambulatorium szemészetének megnyitását.⁵

REICH FŐRABBI: „NAGYON JÓL ÉRZEM MAGAM ITTEN”

Talán kicsit magára is gondolt a hitközség pátriárka korú főrabbi, amikor kórház- és szanatórium-alapítást javasolt Braun úrnak, ugyanis a megnyitásától kezdve minden évben több hónapon keresztül maga is itt gyógykezelte magát. Egy 1924-es otlétekor az alábbiakat

A búdszentmihályi gáon (geni.com)

nyilatkozta az *Egyenlőség* munkatársainak:

„Nagyon jól érzem magam itten, a Kissvábhegyi levegő pompás, üdítő. Már harmadszor vagyok itt nyári üdülésen és gyógykezelésen. Azelőtt Trencsénteplicre, meg Törökbalintra jártam, de itt jobban érzem magam. Azt az orvosi kezelést, azt a nyugalmat, kényelmet, jó ápolást és kosztot, amit itt nyújtanak, sehol sem kapom meg, még drága pénzért sem. Orvosi tanácsra vagyok itt, mert rászorulok a jó, pormentes hegyi levegőre. Fenn járok, többnyire olvasok, ott egy sereg könyv. (Kis könyvtárra való tudományos és imakönyvet, értekezést, filozófiai műveket, német, héber, francia nyelvű füzeteket pillantok meg az állványon [- írta Román Kálmán a *kérdőriporter* - Cs. V.]”⁶

EGY REBBE LÁTOGATÁSA

1927 telén neves vendége volt a fővárosi ortodoxiának a harmadik viznici (Vyzhnytsia, Ukrajna) rebbe, Jiszráél Hager (1860–1936) rabbi személyében, aki ittléte alatt január 11-én ellátogatott a Bíró Dániel Kórházba is, ahol elbeszélgetett az éppen bent fekvő betegekkel, illetve dr. Friedmann Izidor (1876–1944) fogorvossal, az ortodox Hevra Kadisa elnökével is. Megtekintette a konyhát, ahol aprólékos gondossággal ellenőrizte a kóserságot, majd elragadtattan közölte a verdiktet: az intézmény kifogástalan!⁷

TALMUDTUDÓSOK ÉDENI CSENDÉLETE A KÓRHÁZI KERTBEN

A Bíró Dániel Kórház természetesen nem csak Reich főrabbi kedvelt szanatóriuma lett, hanem a nyári felfrissülések alkalmával ide vonzotta szinte az ország összes Tóra-kapacitását. Nyaranta olyan Tóra- és Talmudtudósok gyűltek itt össze az árnyas kertben, akik csak ritkán kerültek egymás mellé. Egy ilyen, idillikus, Ámorák korát idéző állapotot örökített meg a *Zsidó Ujság* 1929 nyarának végén, amikor a pesti főrabbi mellett a „nagy tiró”-nak is nevezett, búdszentmihályi (ma: Tiszavasvári), mádi és váci gáonok is

ott voltak, hogy más vidéki rabbikat ne is említsünk:

„A Városmajor fától védetten, gyönyörű csendes helyen terül el a budapesti ortodox hitközség »Bíró Dániel« gyógyintézete. Akit a mosztani rekkenő hőségben az útja oda visz, nemcsak testileg üdülhet az árnyékos kertben, hanem lelki emelkedettséget érezhet, amikor tiszteletreméltó, patriarchális külsejű zsidó vezéregyéniségek egész sorát láthatja ott. Mint a múlt években, ez alkalommal is több rabbi-kapacitás keres üdülést a szanatóriumban. Tiszteletet parancsoló koruk bizonyítékot szolgáltat a hívőknek amellet, hogy a Tóra meghosszabbítja művelőinek életét.

A budapesti főrabbi több év óta már májusban kiköltözködik a gyógyintézetbe. Üde arcszíne, élénk tekintete, amellet bizonyít, hogy jól érzi magát a Dob utcai lakása után, amely előtt a lármás negyed nagy forgalma bonyolódik le [*Reich főrabbi a Dob utca 35. alatti ortodox hitközségi székház 2. emeletén élt - Cs. V.*], a jó levegőjű, csendes helyen, ahol tisztelői s hódolói állandóan látogatják s gyönyörködnek egyénisége finom megnyilatkozásain. Minden érdekl, mindenről van okos megjegyzése, szellemes megfigyelése, tanulságos reminisztenciája. Tele van életbölcseccsel és derűs világnézettel. Most azonban a véres palesztinai események mélyen elszomorítják [*A zsidóellenes propagandák odáig fajultak, hogy 1929. augusztus 23–29. között gyilkos arab-felkelés tört ki, melynek százharminchárom zsidót esett áldozatául - Cs. V.*].

A pesti főrabbinál években sokkal fiatalabb, de mégis sokkal tördöttebb nála az ugyancsak a szanatóriumban időző váci főrabbi [*Silberstein Jesájá (1857–1930) - Cs. V.*]. Teljes gyógyulása, amelyért annyian imádkoznak, tanítványai s tisztelői ezreinek sorából – még ezideig sajnos, nem következett be. Látogatásunknál észrevehetőleg gyengékedik, tolokocsiban viszik ki a friss levegőre. Mellette sűrög-forog önfeláldozó buzgalomban neje, a rebecen [*Silberstein Charne (szül.: Klein, 1857–1944) - Cs. V.*], igazi Nagysz-

szony, olyan, amilyenről a Tehilim 45. fejezete azt mondja: »a királynő egész dicsősége a hajlék belsejébe nyilatkozik meg« (kol kevüdo bász melech penimo). És ez az elnevezés ez esetben azért is megfelelő, mert az illető fejezet kezdőszavai »máászáj lemelech« megadják a váci főrabbi művének nevét is. A Máászáj lemelech című mű a Rambam nagy műve egy részének csodálatos tudással telt kommentárja. Amint a rebecen mondja nekünk nagy örömmel, a nagy mű második kötete nemsokára megjelenik [I. kötet: Vác, 1913, II. kötet: Ungvár, 1930 - Cs. V.] s ébreszteni fogja az egész magyar ortodox zsidóság körében azt az óhaját, hogy a szerző még soká örülhessen testi és lelki üdeségben a mű második kötetének.

A hazai talmudtudomány egy másik nagymesterét köszönhetjük a mádi gáonban [Winkler Mordekháj Léb (1844-1932), a Levusé Mordekháj halhatatlan szerzője - Cs. V.]. Egész viselkedése megcáfolja 85. életvitelét. A szanatóriumban is görnyed Talmud-fóliánsai fölött, »a halochó négy rőfje« az ő világa, amely élteti s erőben tartja. De azért nem szobatudós. Szó sincs róla. A magyar ortodoxia minden kérdése érdeklí. Minden kérdéstről meg van a saját nézete. Ha megírnánk a véleményét egyes dolgokról, azt hisszük, hogy hetekig beszélne nyilatkozatairól [...]

Valóságos élmény volt az, amikor beszélünk adatott a Talmud-tudásáról országosan ismert és tisztelt búdszentmihályi főrabbiával [Grünfeld Simon (1861-1930), kinek Tóra-kommentárjai Záháv Sevá címen láttak napvilágot - Cs. V.]. Nevelő hatású személyiség. Csupa harmónia, csupa higgadtság és bölcsesség. Életfelfogása visszatükrözi a régi gáonok

chószid-típusát. A valláskódexeken kívül elismerik a kabaló nagyjait, az Ari-t, a Baal Sém-et, de van meggyőződésük és merészségük a túlzások ellen síkra szállni. [...] A szelíd búdszentmihályi gáon hangja egészen határozott lesz, amikor elítéli a hitközségekben előforduló viszályokat, ha azoknak alapja a szefárd [nuszách szfárád, melyet a haszid közösségek használnak - Cs. V.] vagy az askenáz rítusbeli árnyalat. Ő - úgymond - ha ilyenre vonatkozólag kérdést intéznek - egyszerűen megtagadja a választ. Mert nem a rítus a fontos, hanem a lényeg, az Istenfélelem, az áhítatos ima és a Tóra-tanulás.⁸

A KÓRHÁZI-PER

1929 környékén érdekes hír kezdett terjedni az újságok hasábjain, miszerint Braun Bernát pert indított az ortodox hitközség ellen, mert az nem kívánta kiadni a kórház vagyonát az időközben létrehozott alapítványa javára. Braun azt állította, hogy ő a kétmillió adományt a testvére nevére létrehozott alapítványnak szánta, és a hitközség nevére csak azért lett telekkönyvezve a kórház, mert akkor még nem létezett az alapítvány. A pert elmondása szerint azért indította, mert felháborította, hogy a kórház intézkedéseiben és fontosabb döntéseiben mellőzte őt, illetve azt állította, hogy az általa elrendeltek ellenére a kórházat nem kizárólag szegény sorsú betegek ápolására használják fel, hanem gazdag ortodox zsidók kezelésére rendezték be. A másik oldal szerint a per egyszerű oka csupán annyi volt, hogy az üzletembert zavarta, hogy a kórház nyereséges, hiszen az intézménynek valóban létezett fizetős, szanatóriumi részlege, ugyanakkor és ettől függetlenül folyamatosan ellátták a

A váci rabbi és a rebecen (geni.com)

szegény betegeket is, ráadásul a felekezetre való tekintet nélkül.

A bíróság az ítélet meghozásánál egy héber tolmács szakértői véleményét is figyelembe vette, aki megállapította, hogy 1920-ban a Braun által használt kifejezés ugyan jelent alapítványt is, viszont még számos másik jelentése is van, melyekkel különböző vallási intézményeket jelölhetnek, így azt a magyar alapítvánnyal és annak jogi értelmével bizonyosan azonosítani nem lehet.⁹

A törvényszék azzal az indoklással, hogy az - időközben létrehozott - alapítványnak nincs perképesége, megszüntette a keresetet. A tábla az ítéletet helybenhagyta, ám a kúria bizonyítást rendelt el, mely megállapította, hogy Braun nem alapítványt tett, hanem csak „nagyobb összeget ajándékozott” a kórházalapításra, így került a kórház végérvényesen a hitközség tulajdonába.¹⁰

¹ Bíró Dániel (Dániel ben Gitl) sírfelirata alapján, a héber dátumot (5680. tisri 26.) átszámítva.; ² „Érdekes per a budapesti ortodox kórház körül - A bíróság Braun Berát adományát ajándéknak és nem alapítványnak értelmezte”, *Egyenlőség*, 1929. 49. évf. 32-33. szám, 30.; ³ Simonyi-Scheiber Mária, „A budai Városmajor utcai Bíró Dániel Kórház története”, in: Kapronczay Károly (főszerk.), *Orvostörténeti Közlemények - Communicationes de Historia Artis Medicinae*. 226-229. Budapest: Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Levéltár, 2014. 159-182. - A cikk szerzője, Simonyi-Scheiber Mária (1927-2012) művészettörténész Scheiber Vilmos (1889-1979) sebészfőorvos, a Bíró Dániel igazgatóhelyettes apja emlékére írta meg a kórház történetét, mely ennek a munkának a vázául szolgált.; ⁴ „Hírek - Orthodox zsidó kórház és szanatórium Budapesten”, *Egyenlőség*, 1920. 39. szám, 8. szám, 15.; ⁵ „A budapesti ortodox ambulatorium fejlesztése”, *Zsidó Ujság*, 1927. 3. évf. 20. szám, 3.; ⁶ Román Kálmán, „A 87 éves Reich Koppel főrabbinál - Látogatás a Bíró Dániel-intézetben”, *Egyenlőség*, 1924. 43. évf. 34. szám, 10.; ⁷ „Hírek - Látogatás az Orthodox Szanatóriumban”, *Zsidó Ujság*, 1927. 3. évf. 2. szám, 10.; ⁸ g., „A Városmajor-szanatóriumban”, *Zsidó Ujság*, 1929. 5. évf. 23. szám, 5.; ⁹ „Törvényszéki napló - Az ortodox zsidó hitközség megnyerte a Városmajor Szanatórium évek óta folyó nagy perét. Egy legendás alapítvány története a bíróság előtt”, *Pesti Napló*, 1929. 80. évf. 86. szám, 11.; ¹⁰ „Hírek - A Bíró Dániel intézet végleg az ortodox hitközségé”, *Zsidó Ujság*, 1930. 6. évf. 3. szám, 10.

BEZÁRVA A KONYHÁBA: mit főzzünk a gyerekekkel?

Mi másról is szólhatna e szám gasztronómiai rovata, mint arról, hogy mit kezdjünk a konyhában a koronavírus-járvány kellős közepén? Amikor hirtelen mindenki minden étkezésnél otthon van, és amikor mindenki éhesebb is a megszokottnál. A rendszeres étkezések természetesen jó alkalmat teremtenek arra, hogy odafigyeljünk az egészséges táplálkozásra, valamint arra is, hogy bevezessük a kisebbeket a konyha rejtelmeibe és a főzés tudományába.

Fontos, hogy az alapvető higiéniai szabályokon túl a kóserság alapjaival is tisztában legyen mindenki, aki a kóser konyhában nekilát a főzésnek. Az alapanyagok beszerzésének feladata nem a legkisebbekre hárul, a feldolgozás folyamata alatt azonban megtanulhatják és gyakorolhatják a kóserság fontos alapszabályait. Észükbe véshetik, hogy a tojást egyesével törjük fel, és mindig ellenőrizzük, nehogy véres legyen, hiszen a vér maga az élet, és a Tóra törvényei tiltják a vér elfogyasztását. Segíthetnek a salátát, karfiolt, petrezselymet áztatni, megmosni és ellenőrizni, nehogy bogár kerüljön általuk

az ételbe, mert Isten megtiltotta, hogy csúszómászókat és bogarakat együnk. Részt vehetnek a liszt átszitálásában, szintén azért, hogy megszabaduljunk az esetlegesen benne rejtőző bogaraktól. És nem utolsósorban megtanulhatják, hogy melyek a tejes és melyek a húsos eszközök, tálak, tányérok, és melyiket hol kell elmosogatni.

A felhasználható receptek természetesen függenek a gyerekek életkorától, ahogyan az is, hogy mennyire önállóan tudnak tevékenykedni a konyhában. Az alábbiakban néhány nagyon egyszerű példát mutatunk be.

TEJFÖLÖS LEPÉNYKÉK

tejes

6 tojás; 2 doboz tejföl; 1 doboz joghurt; 6 ek. liszt; egy kevés só

A tojásokat egyenként feltörjük, nagy tálba tesszük, majd a többi hozzávalóval együtt alaposan összekeverjük. Egy serpenyőt beolajozunk, felforrósítjuk, majd evőkanalanként beletesszük a tésztát. A kis lepényeket mindkét oldalukon megsütjük, feldarabolt zöldségekkel, túróval, tejföllel tálaljuk.

ZÖLDSÉGSALÁTA CSÍRÁVAL

párve, glutén- és tojásmentes

egy fej saláta; egy doboz friss csíra (amelyet a család szeret); 2 paradicsom; 3 szál újhagyma; 1 kígyóuborka; 2 ek. olaj; 1 ek. számmag; fél citrom leve

A salátaleveleket vízbe áztatjuk, majd fény felé fordítva, egyenként alaposan átvizsgáljuk, hogy nehogy bogár legyen rajta. A zöldségeket kicsire aprítjuk, nagy tálba tesszük, összekeverjük, és azonnal tálaljuk. Ez az egyszerű saláta nagyon sokféleképpen variálható, és már egészen kicsi kortól részt tudnak venni a gyerekek az elkészítésében.

GRILLEZETT CSIRKESZÁRNY ÉS CSIRKEMELL

húsos

A páchoz: ½ pohár olívaolaj; 1 citrom leve; Só, durvára darált bors, ízlés szerint; 6 gerezd fokhagyma összetörve csirkeszárnyak és csirkemellek (utóbbi vékony szeletekre vágva)

A páchoz a hozzávalókat összekeverjük, és a megmosott húst legalább egy órára a pácba áztatjuk (jobb, ha a nyers húst felnőtt kezeli). Időnként megforgatjuk a húsokat a lében. A grillben a szemet felizzítjuk, és amikor már csak parázslík, rátesszük a húst. Nagyobb gyerekek szívesen végzik ezt a feladatot, de természetesen oda kell figyelni a biztonságra. A húsokat mindkét oldalukon ropogósra sütjük, és salátával tálaljuk.

KAKAÓS MUFFINOK

párve

2 pohár liszt; 1 csomag sütőpor; másfél pohár cukor; 4 ek. kakaó; 3 tojás; 1 pohár olaj; 1 pohár forró víz; 2 tábla párve (ét)csokoládé; cukorkák, porcukor, csoki chips stb. a díszítéshez

A hozzávalókat nagy tálba töltjük és simára keverjük. Formákba töltjük, és 180 fokban 20 perc alatt készre sütjük. A tartókat csak félig töltjük meg a keverékkel, mert sütés közben megemelkednek. Míg a sütemények sülnek, vízgőz fölött megolvasztunk két tábla csokoládét (ezt mindenképpen érdemes felnőttek végeznie), majd kis tálkába töltjük. Az asztalra, szintén kis tálkába, előkészítjük a díszítést: színes cukorkákat, porcukrot, csoki darabokat stb. A gyerekek az elkészült süteményekre kenik a csokoládét, és erre ragasztják a díszeket. A végén minden gyerek egy-egy csillagszórót kap, amit a sütemény közepébe tűzhet.

PIZZA

tejes, tojásmentes; 5 nagy pizzához

A tésztához:

1 kg liszt; 1 élesztő; 2 pohár víz; 6 ek. olívaolaj; szeszámag, lenmag, köménymag, ízlés szerint

A tetejére:

450 g paradicsompüré; 4 összetört fokhagymagerezd; 3 babérlevél darabokra törve; só, bors, koriander ízlés szerint; 2 ek. olívaolaj; 1 ek. cukor; ¼ pohár víz

Feltétnek (példák):

Felkarikázott fekete és zöld olajbogyó, gomba és kukorica; 4 nagy fej hagyma vékonyra szeletelve, olajon megfonnyasztva; 5 nagy paradicsom felkarikázva; reszelt sajt, zátár és őrölt koriander a megszóráshoz

A tészta hozzávalóiból rugalmas tésztát gyúrunk, ebben a kisebbek is lelkesen segítenek. A meggyúrt tésztát egy órában át letakarva, kiolajozott tálban kelesztjük, majd 5 részre osztjuk. A darabokat kör alakúra nyújtjuk, belisztezett pizzaformába tesszük, és újabb fél órában át kelesztjük. A tészta széleit olívaolajjal megkenjük, egyenletesen eloszlatjuk a pizzákon a fűszerekkel és olívaolajjal kikevert paradicsompürét, és erre halmozzuk a kívánt töltelégeket. Bőven megszórjuk reszelt sajttal és (ha szeretjük) a fűszerekkel, majd 180 fokra előmelegített sütőben 20 perc alatt készre sütjük.

HÁROMMAGOS ZSÖMLE

Párve, tojásmentes

1 kg teljes kiőrlésű liszt; 1 csomag friss élesztő vagy 4 ek. instant szárazélesztő; 1 ½ ek. só; 2 ek. szeszámag; 2 ek. kerti katicavirág-mag (feketemag); 1 kk. köménymag; 4 ek. olívaolaj; 2 pohár víz

A különféle dagasztott tészták nagy népszerűségnek örvendenek a gyerekek körében, hiszen ki ne szeretne gyúrni, formázni és végül elfogyasztani az elkészült műremeket.

Az élesztőt egy pohár vízben feloldjuk. A lisztet tálba szitáljuk, hozzáadjuk a száraz hozzávalókat, majd az olajat, az élesztős keveréket és a maradék egy pohár vizet. A folyadékot annyi liszttel keverjük össze, hogy a tál közepében sűrűn folyó masszát kapjunk. Konyharuhával letakarjuk, és fél órában át kelesztjük a keveréket, majd belegyúrjuk a többi lisztet is, és megdagasztjuk a tésztát. Nagy gombócot formálunk a megdagasztott tésztából, kissé megolajozzuk, és ismét letakarva kelesztjük 30-40 percen át, amíg a duplájára növekszik. Ekkor a tésztát 18 kisebb vagy tíz nagyobb darabra osztjuk, és kezdődhet az alkotás. Készülhetnek hagyományos kerek zsömlék vagy egyéb, érdekesebb formák, például csiga vagy sok kisebb gömbből összeálló virág alakzat. Két sütőlapot kibélelünk sütőpapírral, egyenletesen elhelyezzük rajta az alkotásokat, majd további 20 percen át kelesztjük a zsömléket. Eközben a sütőt felmelegítjük 180 fokra. A tésztát villával egy-két helyen megszúrjuk, majd a forró sütőbe helyezzük, és 20 perc alatt készre sütjük.

ZSIDÓ ÉLET A KARANTÉNBAN

Az élet többet nem lesz olyan, mint azelőtt, az egyszer biztos. Miközben sajnálattal és együttérzéssel nézzük és olvassuk a híradásokat a koronavírus okozta tragédiákról, halálos áldozatok ezreiről, megbetegedettek százezreiről, elkerülhetetlen, hogy az ember elgondolkozzon azon, mit is tanulhat a szörnyűségből, mit is akar üzeni Isten ezzel a mostani pusztulással.

NÉVJEGY

MEGYERI ANDRÁS JONATÁN

- SZÜLETETT: 1976
- FOGLALKOZÁSA: médiaszakember
- CSALÁD: házas, öt gyermek apukája

Hívó emberként elfogadjuk, hogy Isten szándékát és cselekedeteinek okait nem tudhatjuk, hiszen az emberi logika nem foghatja fel az örökkévalóság bonyolult rendszerét, ahogy a próféta fogalmaz:

„Mert a ti gondolataitok nem az én gondolataim, és a ti utaitok nem az én utaim – mondja az Örökkévaló.” (Jesájá 55:8.)

Az üzenetet ugyanakkor megpróbálhatjuk dekódolni, ennek legegyszerűbb módja, hogy megnézzük, melyek azok a pozitív változások, melyeket a tragédia előidézett, és, minden bizonnyal, azokra kell még nagyobb hangsúlyt fektetni. Jómagam számos ilyen pozitív fejleményt tapasztaltam annak ellenére, hogy bizony súlyos árat fizetünk mindannyian ezekért a tapasztalatokért.

AZ OTTHON SZENTSÉGE

A bezártság mindannyiunk figyelmét ráirányította az otthon szerepének fontosságára. A mindennapi rohanó életben, akarva vagy akaratlanul, otthonunk sokszor átjáróházként funkcionál, a hely, ahol megpihenünk két elmenetel közt, ahol eszünk, iszunk, alszunk és némi időt töltünk szeretteinkkel. A mostani helyzet ugyanakkor megmutatja, hogy otthonunk nem köztes állomás, hanem a végcél maga. Az otthon a legszentebb hely kell legyen mindannyiunk életében, a hely, ahol igazán önmagunk lehetünk, a hely, ahol a leginkább lenni akarunk, azokkal az emberekkel, akikkel a leginkább szeretnénk időnket eltölteni. A zsidó értékrendben az otthon minden bizonnyal a legmagasztosabb helyen áll, ugyanakkor a modern világ behatásai miatt ez a szentség elveszett, abból kicsiny kóstolót esetleg a sábáti pihenés és együtt töltött idő alatt kaptunk.

Megtanuljuk azt is, hogy otthonunknak mennyi arca van. Most, hogy zsinagógáink és iskolánk kapui zárva vannak, legtöbbször *home office*-ban dolgozunk, a társasági élet a minimum szintjére szorítkozik, otthonunk egyszerre vált munkahellyé, iskolává, zsinagógává, tanházzá.

Most megismerjük, hogy otthonunknak mennyi arca is lehet, és a zsinagógák és tanházak szentségét invitálhatjuk saját hajlékunkba.

A FONTOS ÉS A NEM FONTOS

Sokakkal beszélgetve a karantén-élményekről azt tapasztaltam, hogy az embereknek, amiatt, hogy többségük nem jár munkába, mintha több idejük lenne.

Vajon mit viszünk magunkkal majd visszatérő hétköznapi életünkbe a karanténban tanultakból?

Olyan dolgokra juthat energia és odafigyelés, melyekre a rohanó hétköznapi életben aligha jutott. Olvasás, tanulás, elmélyült ima és a szeretteinkkel való beszélgetések mind-mind tartalmasabbá tehetik a karanténban töltött időt. Számos olyan dolgot, mellyel a hétköznapi élet során megszámíthatatlanul sok időt töltöttünk, most egyáltalán nem csinálunk.

Vajon kihasználjuk-e az időt, vajon meg tudjuk-e tölteni igazi tartalommal?

ELEKTRONIKAI ESZKÖZÖK

Miközben azt látjuk, hogy elektronikai eszközeink, mobiltelefonok, laptopok és táblagépek szinte folyamatosan lekötötték figyelmünket és úgy tűnt, hogy a most felnövő generációt képtelenség elmozdítani a képernyők elől, rájövünk, hogy ha jó célra használjuk ezeket az eszközöket, akkor a legnagyobb segítség lehetnek ilyen vészterhes időkben. Azt gondoltuk, hogy ezek az eszközök csak arra jók, hogy az időt múlassuk velük, most felismerjük, hogy valójában mennyi pozitív energiát képesek megmozgatni, ha azt tanulásra és az egymással való kapcsolattartásra, egymás megerősítésére használjuk. A számtalan, már magyar nyelven is elérhető Tóra-előadás, zsinagógát pótló imádságok és tanulókörök szentséget hoznak abba a világba, melyről azt hittük, hogy kultúránkat és civilizációnkat pusztíthatja el.

Nincs eredendően jó vagy rossz, csak az a kérdés, hogy mire használjuk.

SZERETTEINK

Azzal, hogy kényszerűségből a megszokottnál több időt töltünk szeretteinkkel, még közelebb kerülhetünk egymáshoz, még inkább megismerhetjük házasársunkat, gyermekeinket. Sokunkat meglephet, mikor rájövünk, mennyi mindent nem tudtunk a másiktól, mennyi számunkra eddig ismeretlen arca van azoknak, akik a legközelebb állnak hozzánk.

A Gondviselés megtanít bennünket az idősekről való gondoskodás fontosságára is, hiszen ez az a generáció,

mely leginkább veszélyeztetve van a vírus által és amely a leginkább rászorul segítségünkre. Itt az alkalom, hogy visszaadjunk valamennyit abból a sok jóból, melyet tőlük korábban kaptunk.

ÖNVIZSGÁLAT ÉS ÖNMEGISMERÉS

Miközben az átlagosnál lényegesen több időt töltünk azon szeretteinkkel, akikkel egy fedél alatt élünk, saját magunkkal sem töltöttünk rég annyi időt, mint ezekben a napokban. Használjuk ki az alkalmat arra, hogy számot vessünk magunkkal, ismerjük meg magunkat még alaposabban. Ehhez segítséget nyújthat az elmélyült imádkozás, a tanulás és a meditáció különböző formái, melyek segítségével úgy tudunk befelé fordulni, hogy közben nagyon is kifelé, a nálunk Feljebbvaló irányába tekintünk. Karanténban lenni nem kis lelki és pszichés próbatétel, hiszen legtöbbször nem viseljük jól a bezártságot még akkor sem, ha ez történetesen a saját otthonunkba való izolációt jelenti. Zsidó emberként azonban nem kell messzire mennünk annak érdekében, hogy képesek legyünk nem csak megőrizni józanságunkat, de gazdagabbá válni a tapasztalatok által. Forduljunk az őseinktől kapott gazdag örökséghez, amikor tanácsot várunk azzal kapcsolatban, hogy miként őrizhetjük meg lélekjelenlétünket és erőnket ilyen vészterhes időkben.

A NAGY KÉRDÉS

Mindez szép és jó és ugyan nem tudjuk, mikor lesz vége a tragédiának, annyit bizonyosan tudunk, hogy egyszer vége lesz. Vajon mit viszünk magunkkal majd visszatérő hétköznapi életünkbe a karanténban tanultakból? Vajon képesek leszünk-e megőrizni otthonunk szentségét vagy úgy fordítunk hátat a hetekig vagy hónapokig menedéket nyújtó hajlékunknak, hogy nem is emlékszünk majd, mennyi mindent kaptunk otthonainktól ezekben az időkben? Vajon képesek leszünk-e másként priorizálni a fontos és a kevésbé fontos dolgok közt vagy ismét elcsavarja fejünket az a sok, visszatekintve felesleges cselekvés, melyek a hasznos és fontos dolgok elől vették el az időt? Vajon fogjuk-e tudni kütyüjeinket magasztos célokra használni majd akkor, mikor visszatérünk az iskolákba, munkahelyekre és visszaáll a normális élet?

Ha ugyanis a válasz nem a fentiekre, akkor a karantén ténylegesen mindössze egy tovatűnő krízisidőszak volt, és az a rengeteg áldozat, mellyel együtt járt, mind haszontalan és felesleges. Ne hagyjuk, hogy ez így legyen.

Hogyan menekült meg Méir Slomó rabbi a tífusztól?

DÉNES ANNA MESÉJE

Nem sokkal több mint száz évvel ezelőtt élt az ukrajnai Nyikolájevben, a Fekete-tenger partján egy bizonyos reb Áser Grossman sakter. A nyikolájevi reb Áser közeli jó barátja volt az ötödik lubavicsi rebbének, a rebbe RÁSÁBnak, és a város szeretett és tisztelt rabbijának, Méir Slomó Janovszki rabbinak is. Méir Slomó rabbi pedig nem volt más, mint a Rebbe nagypapája.

A rebbe niszán hónap 11-én, Peszách ünnepe előtt mindössze három nappal született 1902-ben, *brit milá* ünnepségére niszán hónap 18-án került sor, Peszách negyedik napján. Reb Áser annak rendje és módja szerint elment a nagy eseményre, és a büszke nagypapának őszinte szívvel kívánt *mázl tovot*, ahogy azt ilyen jeles alkalmakkor szokás, ám amikor az asztalhoz hívták, meg sem érintette a kirakott finomságokat. Reb Áser ugyanis messze földön ismert volt arról, hogy nagyon szigorú a Peszách tekintetében, és a viláért sem enne semmit az otthonán kívül az ünnep napjain. Méir Slomó rabbi azonban nem volt ezzel elégedett. Magához hívatta reb Ásert, és azt mondta: „Én vagyok ennek a városnak a rabbija. Minden ételt és italt, amit itt látsz, a legmagasabb kósersági és peszáchi elvárásoknak megfelelően készítették el, erről én magam gondoskodtam. Te pedig egyszerűen nem eszel, mintha a mi asztalunknál nem kóser ételt tálalnának fel, amitől az Isten óvjon minket?” A rabbi mély levegőt vett, és így folytatta: „Valójában az lenne a leghelyesebb, ha felelősségre vonnálak ezért a tettedért. De mit tehetnék, ha egyszerűen tartozom neked az életemért?”

A körülöttük állók szeme elkerekedett, és innen is, onnan is kérdések záporoztak kettejükre. Hogy is volt, hogyan történt? A rabbi tehát, mivelhogy nem volt más választása, mesélni kezdett:

„Sok-sok évvel ezelőtt történt az, amit most elmesélek nektek. Jól jegyezzétek meg minden szavát, mert ez úgy igaz, ahogy most itt állok elöttetek. Még fiatal legény koromban tífuszjárvány söpört végig a vidéken. A tífusz borzalmas betegség, aki egyszer elkapta, nem sok eséllyel kecmergett ki belőle. Ráadásul rettenetesen fertőző is, aki egy beteg közelébe került, annak a számára nem volt menekvés, elkapta a kórt. Én is megbetegedtem, és mivel gyógyszert még a mai napig nem leltek e szörnyű betegségre, azt, aki megbetegedett, kiküldték a városon kívülre, hogy ott haljon meg. Teljesen el

voltam zárva a világtól. Az összetákolt viskóban körülöttem csak tífuszban megbetegedett emberek voltak, kivéve egyetlen bátor doktort, aki gyógyszert és élelmet hordott nekünk, amit az ajtó elé rakott le nap mint nap.”

Méir Slomót végtelenül elszomorította a körülötte levő sok beteg ember, de sehogyan sem tudott segíteni rajtuk. Amikor reb Áser meghallotta, hogy barátja beteg, és őt is a városon kívülre száműzték, elhatározta, hogy a segítségére siet. Naponta kihajtatott kocsiján a nyomorúságos telepre, ahol a betegek tengették a napjaikat, és a nyitott ablak alatt ülve olvasta fel hangosan az Álder Rebbe, a Ijádii Sneur Zálmán rabbi világhírű könyvének, a *Tánjának* a tizenegyedik fejezetét, ami arról szól, hogy fentről, az Istentől nem ered semmi rossz, minden jóra vezet. Még akkor is igaz ez, amikor csak rosszat látunk magunk körül – ha kellő figyelemmel és megértéssel nézünk körül, meglátjuk a rosszban is a jót.

Reb Áser nem tudta, hogy a barátja hallja-e őt vagy sem, mivel a betegeknek tilos volt elhagyniuk a viskót, és nem beszélhettek senkivel. Reb Áser azonban nem adta fel. Egy teljes hónapon át nap nap után visszatért, hogy reményt öntsön barátja szívébe a sötét és reménytelennek tűnő napokon.

Méir Slomó végül meggyógyult, és hazatérhetett. Hálásan köszönte meg barátja állhatatosságát: „Életet adott nekem! Ahányszor csak meghallottam a *Tánjá* szavait, erősebbnek és egészségesebbnek éreztem magam. A szöveg, amit felolvastál nekem segített, hogy a legsötétebb napokon is bizakodó maradjak, hogy higgyek a gyógyulásban, és végül ez vezetett ahhoz, hogy legyőztem a betegséget.”

Legyen a mi otthonunk az Ön otthona!

A színvonalas idősothon képes eleget tenni a sokszínű elvárásoknak.

Hegedüs Györgyné, Róza néni
2003 óta a csepeli otthon lakója

Visky Éva néni
2001 óta a csepeli otthon lakója

Lőrinczi Andrásné, Tilda néni
2001 óta a csepeli otthon lakója

**Nekem az öngondoskodás a legfontosabb!
A döntésnél elsődleges volt**

- » a függetlenség, önállóság megőrzése,
- » a biztos lakhatás,
- » a mindennapi terhektől mentes élet,
- » az egészségmegőrző szolgáltatások,
- » a támogató közösség.

**Nekem az aktív pihenés a legfontosabb!
A döntésnél elsődleges volt**

- » az egészség megőrzését támogató szolgáltatások,
- » a saját, légkondicionált kirándulóbusz,
- » a kirándulóprogramok országszerte,
- » a szabadidő hasznos eltöltésének sokszínűsége közösségben.

**Nekem a társas kapcsolatok a legfontosabbak!
A döntésnél elsődleges volt**

- » a családi légkör,
- » a támogató közösség,
- » az intézmény falain belül zajló aktív társasági élet,
- » az intézményen kívüli kapcsolatépítés és
- » az új barátságok kötésének lehetősége.

Jöjjön, nézzen be hozzánk! Várjuk jelentkezését:

06 1 510 00 17

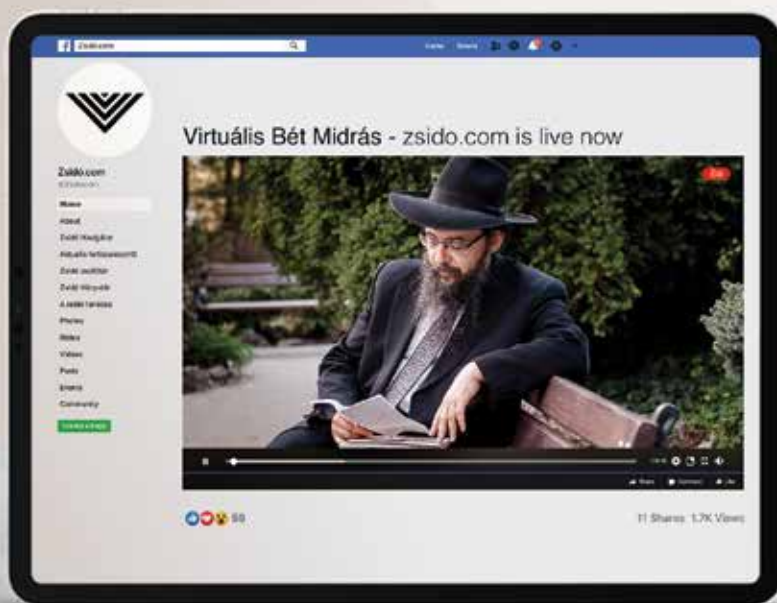
www.olajagotthonok.hu

A fenyőlevegő marketingcélú hozzáféréhez a jogosultak előzetesen írásbeli nyilatkozatukkal hozzájárultak

Facebook Tanház

Virtuális Bét Midrás

Minden nap a Zsido.com Facebook oldalán

Emih

בס"ד

ALEF KIDS
ALAFIYUT

ALEFKIDS ONLINE

VASÁRNAPI SULI

VAN EGY JÓ HÍRÜNK! Ha eddig nem tudtál eljönni vasárnaponként Óbudára, itt az idő, hogy csatlakozz hozzánk!

MINDEN VASÁRNAP 10-TŐL 11:30-IG ONLINE VASÁRNAPI SULI.

KÖZÖS TANULÁS / JÁTÉK / ALEFBET / KÉZMŰVESKEDÉS

Mi már nagyon várjuk, hogy együtt tanulhassunk!

Jelentkezni lehet az alefkids@zsido.com e-mail címen és a +36 30 455 2648-as telefonszámon.